

יוסף דעת

חלק ב'

שאלות ותשובות

לסיכום סוגיות הגמרא ושיטות הפוסקים

מסכת חולין

דפים מב – סז

בעריכת יוסף בן ארזה

**Dafyomi Advancement Forum
of Kollel Iyun Hadaf**

140-32 69 Ave.

Flushing, N.Y. 11367

Fax: (206) 2020-DAF [323]

Tel: 00 (972 2) 651-5004

email address: daf@dafyomi.co.il

Ask about D.A.F.'s free English study material!

יוצא לאור בהשתתפות מכון עיון הדף

שע"י כולל עיון הדף

ת.ד. 43087

הר נוף, ירושלים

פקס : 591-6024 (02)

טלפון : 651-5004 (02)

דואר אלקטרוני : daf@dafyomi.co.il

המכון מחלק מגוון רב של חומר בעברית ובאנגלית

אם האדם מחויב חטאת ואמר 'לשם חטאתי', וכן אם יש לו זבח בביתו ואמר 'לשם תמורת זבחי' – שחיטתו פסולה. (וכן בעולת יולדת, לפי הגרסא שלפנינו, אם ידוע שיש לו אשה ואמר 'לשם עולת אשתי' – פסולה. ואולם רש"י נוקט לעיקר כגרסה אחרת, (וכ"ג רבנו גרשום) שבכל אופן כשר, שאם אכן ילדה אשתו – הדבר נודע ומתפרסם, ועל כן אין כאן חשש למוקדשין).

ג. בכל מקום שהמחשבה פוסלת בשחיטה, הוא הדין כשאחזו שנים בסכין ושוחטים – השחיטה פסולה. (אבל כשהבהמה אינה שלו, וגם אין לו בה שותפות – לדעה אחת אין יכול לאסרה במחשבתו, כמובא למעלה).

דפים מב – מג

עג. א. כמה טרפות נמנו בבהמה, ומהו פירוט המניין?

ב. האם טרפה יכולה לחיות לאורך זמן?

א. תנא דבי רבי ישמעאל, שמונה-עשרה טרפות נאמרו למשה מסיני. ומבואר בסוגיא שבפרטן אתה מוצא יותר, אלא מניין זה כולל את כל הנקובים כאחד, וכן את הפסוקים. (וכבר מנה הרמב"ם ופירט שבעים טרפות).

יש דעות החולקות על מנין י"ח, ולשיטתם כמה מן המנויים כאן אינם טרפות. (עפ"י תוס'). וזה פירוט המנין לתנא דבי רבי ישמעאל:

א. טרפות שע"י נקיבת אברים (וכל נקב – במשהו, ומפולש. ראשונים. וע"ע תוס' נ: לענין המסס) – הוושט (ובכלל זה נתחלפו שני קרומי הוושט, החיצון והפנימי, הרי שניהם כמו נטולים ממקומם ואין לך נקיבה גדולה מזו. רש"י); קרום המוח; הלב; הריאה; הקבה; המרה (– לר' יוסי בר' יהודה, וכן סתמה משנתנו, אבל חכמים חולקים. ניטלה המרה לגמרי – ע' בראשונים כאן ובשו"ת הרא"ש כ, כו. וראה בארוכה בשו"ת יביע אומר ח"ה א); הדקין; הכרס הפנימית; הטחול (לרב עוירא. וחייא בר רב חולק); המסס ובית הכוסות.

ב. טרפות שע"י פסיקת אברים – הגרגרת (שנפסקה לרחבה ברובה); חוט השדרה.

ג. ניטל הכבד. (והמרה נשארה דבוקה בגידי הכבד והסמפונות. תוס'. נחלקו תנאים ואמוראים כשנשתייר הימנו פחות מכזית).

ד. ריאה שחסרה. (ובכלל זה כמה טרפות שבריאה, שעיקרן משום ניקוב או חסרון. עפ"י רש"י).

(צ"ל שסובר כר"ש, דלרבנן היינו נקובה – כדלקמן מז: (הרי"ד ויור).

ה. נקרע רוב הכרס החיצונה.

ו. בהמה שנפלה מן הגג.

ז. נשתברו רוב צלעותיה.

ח. דרוסת הזאב, הארי וכו'.

ט. נחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה. ודלא כר' שמעון בן אלעזר שמכשיר. (בכלל זה ניטל צומת הגידין – לחד מאן דאמר. תוס').

י. חסרון חוליות בשדרה. (שתי חוליות לבית שמאי; חוליה אחת לבית הלל).

יא. גלודה (= פשוטת העור. ודלא כר' מאיר שמכשיר).

יב. חרותה (= צימוק הריאה והתקשותה כחריות של דקל).

יג. בוקא דאטמא (= קולית הירך) שנעקרה ממקומה. (רב מתנא. ויש דעות שאינה טרפה אלא בפסיקת הגידים המחברים, או בעיכולם).

יד. לקתה באחת מכליותיה. כן דעת רכיש בר פפא, ועולא חולק. (נקובת כליה – אינה טרפה. רש"י. וע"ע להלן נה).

טו. סימנים שנדלדלו ברובם (שנתלשו בכמה מקומות ומחוברים מעט כאן ומעט כאן. רש"י. ור"ח פרש (עפ"י המסקנא דלהלן מד.), שנתפרדו זה מזה).

טז. נעקרה צלע מעיקרה (שמואל. ויש מצריכים רוב צלעות מצד אחד. וי"א רוב שני צדדים, כדלהלן נב). יז. גולגולת שנחבסה (= שנחבטה ונתמעכה) ברובה, (גם אם לא נפתחה).

יח. נקרע (או ניטל) רוב הבשר החופה את הכרס. (יש מפרשים שזהו 'נקרע רוב הכרס החיצונה' המוזכר לעיל. ונחלקו הראשונים בעומקו של קרע זה. ע' רמב"ם שחיטה ט, ב ובנו"כ; חדושי הרשב"א והר"ן).

ב. נחלקו תנאים האם טרפה חיה לאורך זמן (תנדבר"י; ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל – זוהי טרפה שאעפ"י שחיה – לא תאכל). אם לאו (תנא דמתניתין; זאת החיה אשר תאכלו – חיה אכול, שאינה חיה אל תאכל, וכאילו כתוב 'זאת חיה' – ולא אחרת).

וע' להלן נו בפירוט השיטות על משך זמן חיותה.

(כתב מהרש"ל, שלכו"ע יש מיעוטא דמיעוטא טרפות, שהן חיות).

דף מג

עד. א. כמה מיני טרפות ישנם?

ב. מיני טרפות שע"י ניקוב – האם מועילה להם סתימה טבעית, ע"י אבר אחר הסותם או ע"י קרום שעלה מחמת המכה?

ג. נקבו שני עורות הושט, זה שלא כנגד זה – האם זו טרפה? וכיצד הדין כיוצא בזה בקורקבן?

ד. מה דין ספק דרוסה וכיצד היא בדיקתה?

ה. ישב (= נתחב) לו קוץ בוושט – האם חוששים שמא ניקב והעלה קרום? ומה בין זה ובין ספק איסור, המחייב באשם-תלוי, וכן ספק שנולד ע"י מציאת סכין-שחיטה פגומה, או ספק טומאה?

א. אמר עולא: שמונה מיני טרפות נאמרו לו למשה בסיני; –

נקובה (שמונה טרפות יש בנקובה / תשעה / עשרה – כנ"ל); פסוקה (בשני אברים, כנ"ל); נטולה (בכלל זה גלודה – שניטל עורה. וכן בוקא דשף מדוכתיה, וכן נדלדלו סימנים); חסורה (בכלל זה נחתכו רגליה, וכן חילוף בריאה); קרועה (בשר החופה את הכרס); דרוסה; נפולה; שבורה (בכלל זה עקירת צלע וחביסת גולגולת).

לדעת רכיש יש מין-טרפה נוסף – לקותא (לקתה הכליה).

ב. מרה שניקבה וכבד סותמתה – כשרה (ר' יצחק בר"י בשם ר' יוחנן). וכן ניקב עור אחד של שני עורות הושט, והשני לא ניקב והרי הוא סותמו. וכן ניקב הקורקבן וכיס שלו קיים (– הקליפה הפנימית), או להפך. (וכן ריאה שניקבה ודופן סותמתה (מת.). או סתימת ירכיים בחלחולת (ג.). – כשרה. וכיו"ב שתי אונות שנסרכו להדדי – ע' להלן מו:).

אבל אמר רבא: קרום שעלה מחמת מכה וסתם את הנקב, אפילו סתימה עבה – פסולה, שאין הסתימה מתקיימת. (רש"י. וכתב רש"י ושאר ראשונים, שהוא הדין בכל הנקבים, ולא דוקא בוושט ובריאה. ומדברי

הרא"ה (בדק הבית נג) נראה שחולק. ואולם כתבו הפוסקים שאין הלכה כן, ואפילו כסניף. ויש פרשו דברי הרא"ה באופנים אחרים – ע' זכר יצחק ח"ב יח כ; חזון איש ד, י; שבט הלוי. האחרונים דנו בשניקב עור אחד משני עורות, באופן שאינה טרפה, והעלה קרום וסתם, ואח"כ ניקב העור השני – האם מועילה הסתימה הראשונה אם לאו. ע' פמ"ג מה; שפתי דעת נט; פנים מאירות ח"א א; בית הלוי ח"ב יח-יט; זכר"י שם).

ג. נקבו שני עורות של הוושט, זה שלא כנגד זה – מר זוטרא בשם רב פפא הכשיר, אבל רב אשי חולק, כיון שע"י תנועות הוושט באכילה ובפעיה – פעמים שהנקבים מזדמנים להיות זה כנגד זה. (ואם הנקבים בשני צדדים, שאי אפשר להם להיות מקבילים בשום פנים – יש מי שכתב שכשרה. וי"א שאסור מדרבנן עכ"פ, שלא חלקו חכמים. עפ"י פוסקים). ובקורקבן כגון זה – רב פפא פסל (משום שהמאכל מתאסף שם ונכנס בנקב זה ויוצא בנקב השני. רש"י), ואילו רב אשי הכשיר, שכיון שהוא נח – הנקבים עומדים במקומם.

ד. ספק דרוסה – נחלקו בה אמוראים (נג: ושם פסקו שחוששים לספק דרוסה. וטעם הדבר, הגם שהבהמה הוחזקה כשרה – כיון שהדרוסה מצויה. תוס'. ויש סוברים שכל ספק-טרפה מותר). ועולא סבר שאין חוששים לה. אבל רבה סבר שחוששים, וצריכה בדיקה בבשר לראות שלא האדים. (כמה מן הראשונים מפרשים שמדברי רבה אין לשמוע כלום לענין חשש בספק דרוסה). ובעוף, בודק הקנה מבחוץ ושוחטו, ואחר השחיטה הופך את הוושט ובודקו, שאין לוושט בדיקה מבחוץ, בעור האדום, כי אין טיפת דם ניכרת שם, אלא בצדו הפנימי, הלבן. וראה ביתר הרחבה להלן נג. א. אבל בבהמה (שצריכה שחיטה גם בוושט) – רש"י כתב שאפשר לבודקו לאחר שחיטה ואין השחיטה פוגעת באפשרות הבדיקה, והתוס' חולקים. ב. נחלקו הראשונים אם מועילה בדיקה מבחוץ לספק נקב, שמא דוקא לחשש דרוסה אין מועילה, שהאדמומית אינה ניכרת, אבל נקב ניכר – ע' לעיל כח. ג. מבואר מדברי הרא"ש שיש לבדוק הוושט גם מבחוץ אלא שלא די בבדיקה זו עד שיבדוק מבפנים). ע"ע להלן נג – פירוט אופנים ספק דרוסה ובדיקתה.

ה. ישב לו קוץ בוושט (ואין בו קורט דם מבפנים. רש"י. והתו' כתבו שאין לחוש אפילו יש מבפנים, אם אין דם מבחוץ) – עולא אמר: אין חוששים שמא ניקב (והעלה אח"כ קרום, ולכך אין הנקב ניכר) ופסול. ואמרו, שעולא סובר שאין לחוש בספק דרוסה, אבל לפי הדעות החוששות – הוא הדין כאן יש לחוש. (וכן הלכה. עפ"י הרי"ף ותוס' ושאר ראשונים. ונחלקו אם חוששים גם כשאין שם קורט דם. וכמה ראשונים פוסקים כעולא. ע' רא"ש והג"א). ודוקא ישב, אבל נמצא קוץ בוושט אינו כלום, שהרי כל חיות הבר אוכלות קוצים. ורק בזה הכשיר עולא, לפי שהבהמה בחזקת כשרה (עפ"י תוס'), ואינו דומה לשתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן – שהחזקת איסור לפנינו. (ואפילו חתיכה אחת מסופקת – עכ"פ אין בה חזקת התר. תוס'). וכן השוחט בסכין ונמצאת פגומה – הרי נולדה ריעותא לפנינו, ולכן חוששים. וספק טומאה – הלכה למשה מסיני היא שברה"י טמא וברה"ר טהור, ואין למדים משם.

דפים מג – מד

עה. מהו תורבץ הוושט? האם הוא מקום כשר לשחיטה? ומה הדין כשניקב? מהם גבולות המקום הראוי לשחיטה בוושט?

תורבץ הושט (הוא מקום דיבוק הושט בלחי) – נחלקו בו החכמים; מרי בר עוקבא אמר שמואל: כל שחותכו ומרחיב (– פתח חלל הושט) זה הוא תורבץ הושט. (אבל במקום שחותכו ועומד במקומו – זהו וושט עצמו). לרב ביבי בר אביי: כל שחותכו ועומד במקומו – זהו תורבץ, (וושט עצמו – כל שחותכו ומתכווץ). יונה אמר זירא מובלעתא – כלומר, מקום בית הבליעה, סמוך לראש הנקב – הוא הקרוי תורבץ, וארכו פחות מאורך שעורה ויותר מחטה (רב אויא).

(יש מפרשים ששיעור זה נאמר ביונה, ואולם מרש"י משמע ש'יונה' – שם חכם, ואמר משמו של ר' זירא. ע' חכמת שלמה, מעדני יו"ט ומהר"ם).

רב, אליבא דרב יהודה תלמידו, סובר שתורבץ הושט הוא מקום שחיטה ושמואל חולק. לרב – נקב בתורבץ דינו כנקב בוושט ומטריף במשהו. לשמואל – אינו פוסל אלא נקב ברובו. התחיל שחיטתו בתורבץ במשהו וגמר בוושט – רבא הורה לאסור. והשיבו על הוראתו זו, שהרי אין לתפוס כחומרת שתי הדעות, והלא בין לרב בין לשמואל כשר. ואולם מסקנת הגמרא כפי שמסר רב טבות בשם רמי בר יחזקאל, שרב אוסר במשהו הגם שאינו מקום כשר לשחיטה, ואין כאן הוראות סותרות. והסיקו שמקום השחיטה בוושט מתחיל (בצד העליון, לכיוון הראש) לאחר שמניח כדי תפיסת יד (כשלש ארבע אצבעות. רש"י. וי"א: כדי שתי אצבעות. עתוס', רי"ף. או אחיזת חודי צפרנים. רש"י עפ"י שמועה. וכ"ז בבהמה וחיה, אבל בעוף – הכל לפי גדלו וקטנו. וי"א ששיעור זה שאמרו כאן – בשור הגדול. 'לצאת ידי ספק כל מה שיוכל להרחיק מרחיק, לחוש לכל השיעורין היכא דאפשר' רשב"א). ובסופו – עד מקום שמשעיר (= בליטות כעין שערות). ובשור, מקום זה מתחיל בטפח הסמוך לכרס. משם ואילך – זהו הכרס הפנימי.

דף מד

עו. מה דין הבהמה במקרים דלהלן?

- א. ניטל תורבץ הושט מן הלחי.
- ב. סימנים שנדלדלו ברובן.
- ג. ניטל הלחי התחתון.
- ד. נפסקה הגרגרת (לרחבה) ברובה.

א-ב. ניטל תורבץ הושט מן הלחי – הסיקו בגמרא שאם ניטל כולו, פסולה משום עיקור סימנים. ואם ברובו – אם ניקלף התורבץ מן הבשר בצד אחד, והמיעוט מחובר כולו בצד השני – כשרה, (שחזור ומבריאי). ואם נפרק מכמה מקומות, והמיעוט המחובר אינו מחובר כאחד – פסול, שחלש הוא ביותר ואינו חוזר לקדמותו. ובאופן זה אמרו שסימנים שנדלדלו ברובן – טרפה. (רש"י, רמב"ן, ר"ן). (לפרוש ר"ח ורבנו גרשום, החילוק אינו בין רוב במקום אחד לכמה מקומות, אלא דלדול סימנים ברובן שפסול היינו שנפרדו הסימנים זה מזה. אבל כשנעקר רוב התורבץ ומיעוטו מחובר – כשר. וברא"ש (בדעת הרי"ף) משמע שהרכיב את שני הפירושים, ובין שנתפרדו זה מזה ברובן, בין שנדלדלו מן הלחי הנה והנה – פסול. והרשב"א פרש דעת הרי"ף שאם נעקר רוב התורבץ בכל אופן פסול, ואם נפרדו שני הסימנים ברובם זה מזה – כשר).

ג. ניטל לחי התחתון – כשר. ודוקא באופן שהסימנים מעורים בבשר ואינם עקורים, והלחי בלבד נגמם מן הבשר שממעל לסימנים.

ד. פסוקת הגרגרת ברובה – פסולה. בתחילה אמר רב לשער ברוב עוביה. בשיעור זה נמדד גם כן עובי התנוך ודופן הקנה, נמצא אם כן ששיעור רוב העובי נשלם קודם שיגיע לחצי חלל הקנה. ואולם רב כהנא ורב אסי אמרו, וכן קיבל רבה בר בר חנה מרבו, שיש לשער ברוב חלל הקנה בלבד, ללא התנוך והדופן, אבל פחות מכך – כשרה.

עז. א. בהמה שהורה בה חכם – האם ראוי לחסיד לאכול ממנה?
 ב. חכם שנשאל על דבר מסוים, והתירו – האם מותר וראוי לו לקנותו, או שמא יש לחוש ללעז הבריות, שכיון שהתיר מוכר לו הלה בזול? וכן כל כיוצא בזה.
 א. ראוי לחסיד המדקדק במעשיו, להמנע מבהמה שהורה בה חכם, כדרך שנהג יחזקאל הנביא. (פוסקים). אולם אמרו שזה רק כשהתיר בדבר התלוי בסברה, אבל הוראה המקובלת לו מרבותיו – אין חשש בדבר.

ב. דן את הדין, זיכה, טיהר, או התיר – רשאי לקנות ממה שהורה בו, אבל אמרו חכמים הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו. ואמנם אין מגונה הדבר אלא כשקונה בהשערה, אבל אם קונה במשקל ובדקדוק ומשלם המעות כדרך שאר הקונים – אין חשש לעז. (מלבד באדם שבדרך כלל אין נותנים לו חלק טוב, ועתה קיים חשש שיאמרו שנותנים לו חלק טוב יותר מלאחרים – כי אז ראוי לו לחוש שמא יאמרו שנוטל שכר עבור הוראתו. עפ"י רבנו גרשום; חדושי הרשב"א. וע"ע י"ש"ש; עיונים בדברי חז"ל ובלשונם – עמ' נה.)
 (לפי מה שכתבו התוס' בתירוץ אחד, אפשר שביחיד המורה יש לחוש לחשד מן הדין, ודוקא בשנים או יותר אין לחוש. וכ"כ הר"ן).

דף מה

עז. א. מה דינם של נקבים בגרגרת, וכן חיסור וסידוק בה?
 ב. מהו מקום הראוי לשחיטה בגרגרת?
 ג. איזהו 'חזה' לענין מתנות כהונה?
 ד. מה דין נקב שנמצא למטה מן המקום הראוי לשחיטה; נקב בקנים הנכנסים לאברים הפנימיים?
 ה. נקבים בקרומי המוח – מה דינם? עד היכן הוא נידון כמוח ומהיכן נידון כחוט השדרה?
 ו. נקב בלב המגיע לאחד מן החללים הקטנים – מה דינו?
 ז. אלו טרפות נמנו בסוגיא, השייכות לחוט השדרה?
 א. ניקבה הגרגרת נקבים הרבה; נקבים שאין בהם חסרון – הרי הם מצטרפים זה לזה, שאם היו כולם מחוברים היה רוב רוחבה פסוקה – טרפה, ואם לאו – כשרה.
 נקב עם חסרון בגרגרת – שיעורו להטריף בבהמה (גדולה. רא"ש) בכאיסר. ואם היה הנקב מאורך, או אפילו היו כמה נקבים קטנים עם חסרון – משערים אותם אם יש בהם לעגל / להצטרף כאיסר, אם לאו. ובעוף, בודקים את מקום הנקבים עם מה שביניהם, אם יש בו כדי לחוף את רוב פי הקנה של העוף – טרפה. (ומדובר בנקבים הסמוכים זל"ז כנפה).
 סדק לאורך הגרגרת – רב אמר: אם נשתיירה חוליה (= טבעת אחת, או שלש טבעות. ערש"י) למעלה וחוליה למטה – כשרה. ור' יוחנן (וכן ר' יונתן) אמר: אפילו לא נשתייר בה אלא משהו למעלה ומשהו למטה – כשרה. (וכן הלכה).

ג. נפתחה הגרגרת, ולא ניטל אותו פחת אלא תלוי ועומד שם כעין דלת, והרי הוא סותם את הנקב (רש"י) – שיעורו (בבהמה) בכדי שייכנס שם איסר ברחבו, (ושיעור זה גדול מן האיסר, שצריך שיהא נכנס ויוצא. רש"י).

ב. מקום הכשר לשחיטה בגרגרת – מן הטבעת הגדולה (ורחב"א (לעיל יח.) אמר: משיפוי כובע ולמטה כשרה. וכן הלכה. רש"י) ועד למקום שמגיעות כנפי הריאה (= האונות) כשהבהמה פושטת צוארה ורועה, שהם נמתחים כלפי מעלה, (ובלבד שלא יהא אדם מושכם למעלה. ואם פשטה מעצמה יותר מדאי, ושחט שם – הרי זה ספק).

(מקום השחיטה בעוף, יש שכתבו גם בו לשער עד כנף הריאה העליונה, ויש אומרים עד כנגד גגו של זפק, שהוא כנגד המקום הכשר לשחיטה בוושט. ע' בפוסקים – יו"ד כ).

ג. 'חזה' – זה החלק הרואה את הקרקע, ללא הבשר שבגובה הצדדים במקום הצלעות. ושיעור ארכו – מהצואר עד הכרס, וחותר שתי הצלעות הקטנות העליונות (שמסביב לקנה) עמו, אחת מכן ואחת מכאן (רש"י. ור"ח פרש: שנים מכאן ושנים מכאן). וזהו חזה הניתן לכהנים.

ד. ניקב הקנה למטה מהמקום הראוי לשחיטה (רש"י) – נידון כניקב בריאה (ולא בגרגרת), שפוסל במשהו. כך אמר ר' יוחנן. ובהמשך פרשו ששלשה קנים הם המתפצלים ממקום אחד שבסוף הקנה; אחד פורש ללב, ובו נחלקו רב ושמואל אם פסולה בנקב משהו או רק ברובו; אחד פורש לריאה ואחד לכבד, ונחלקו בשני אלו רב נחמן ומר בר חייא אם הקנה הפורש לריאה נפסל במשהו והפורש לכבד אינו נפסל אלא אם ניטל כולו, או להפך. (רש"י פסק שהקנה הפורש לריאה – במשהו, כריאה. שכן דעת ר' יוחנן הנ"ל. ואולם הר"ח הרי"ף ועוד ראשונים פסקו להחמיר בשלשתן, בקנה הלב, הריאה והכבד, שנקובתן במשהו, ואף בדעת ר' יוחנן משמע בין בקנה הפורש לכבד בין הפורש לריאה. תוס'. ועוד אפשר שריו"ח דיבר על מקום הקנה לפני התפצלותו, ולכו"ע מטריף במשהו. ר"ן).

ויש שפרשו ש'קנה הלב' שנחלקו בו רב ושמואל היינו חלב שעל גבי דפנות הריאה.

ה. ניקב קרום של מוח, במשהו – טרפה. י"א בקרום העליון, ואעפ"י שלא ניקב הקרום התחתון שהמוח מונח בו. וי"א עד שיינקב התחתון. (ונחלקו הראשונים כשניקב התחתון לבד, לפי דעה אחרונה, האם היא טרפה. וכן נחלקו להלכה אם פוסל העליון או גם התחתון או אחד משניהם. והפוסקים נקטו לעיקר שאם ניקב העליון לבד – כשרה. והרמ"א הביא מ"ש אומרים' להחמיר ומ"מ היקל בהפסד מרובה). כל מה שבתוך הגולגולת מן המוח – דינו כמוח, ומה שנמשך חוצה לו – נידון כחוט השדרה. ופרשו, כמין שני פולים יש המונחים בפי קדרה (- הגולגולת. במקום חיבורה עם הצואר), מהן ולפנים – כלפנים, מהם ולחוץ – כלחוץ. ומקום המוח שכנגד הפולים – מסתבר שכלפנים.

ו. ניקב הלב לבית חללו, בין לחלל גדול בין לקטן – טרפה.

ז. חוט השדרה שנפסק ברובו – טרפה. ונחלקו אם 'רובו' היינו רוב הקף העור, אבל נפסק המוח מבפנים והעור קיים – לא נפסל (רב, וכדברי רב הונא. וכ"פ הרי"ף), או אף נפסק ברוב מוחו פוסל, וכ"ש רוב עורו. ניקב ולא נפסק ברובו – רבי סבר שאינה טרפה, ור' יעקב אמר: טרפה. ואף רבי הורה למעשה להחמיר ולא סמך על דבריו. (אבל רב הונא פסק שאינו נפסל אלא ברובו, וכן הלכה. רי"ף).

נשפך המוח (שבחוט), או אף אם אינו נוזלי ממש אלא שאינו יכול לעמוד כשאוחזים אותו מלמטה, אלא נכפף ונופל – פסול. (בשו"ת דעת כהן (יש) חידש שבדיקת החוט צריכה להעשות כשהוא מונח בשכיבה, ואוחז בחלק אחד של החוט להעמידו, והחלק השני צריך להעמד גם הוא). ואם לא נתרכך אלא שאינו עומד מחמת כובדו – 'תיקו'.

אבל נתמזמוז – כשרה. (רש"י פרש, שהתרוקן המוח במקצתו מאליו. (וכן במוח שבראש, אם נמצא בתוכו מים, והמוח מקיפם מכל הצדדים, פסק ראבי"ה, וכ"ה בבה"ג, להכשיר). הרי"ף והרמב"ם פרשו שמתנדנד ואינו נכפף ונופל). (לא מבואר בגמרא באיזו כמות מן המוח מדובר, אם מקצתו או רובו. וע' חדושי ר"מ קוים ובשאר פוסקים; חדושי הנצי"ב).

דפים מה – מו

עט. א. עד היכן הוא חוט-השדרה לענין טרפות הבהמה או העוף בפסיקתו?
ב. ניטל הכבד ונשתתיר ממנו מעט, או נותק ממקום חיבורו – כשרה או טרפה?

א. חוט השדרה מגיע, לענין טרפות הבהמה כשנפסק, עד בין-הפרשות – מקום שהוא מתפצל כנגד הירכיים. (כן נקט רש"י לעיקר). ואמר שמואל: עד פרשה ראשונה – טרפה, שלישית – כשרה. שניה – איני יודע. ונסתפק רב הונא בריה דרב יהושע האם 'עד' בכלל, ואם נפסק בין פרשה ראשונה – טרפה, או אין 'עד' בכלל, ובין פרשה ראשונה ג"כ בכלל 'איני יודע'. ועוד נסתפק רב פפא, האם פי פרשה (–) מקום בו מתחיל הפיצול) גם הוא בכלל 'בין הפרשות'. וכן נסתפק ר' ירמיה, אם פרשה עצמה פוסל בה פיוק (פרש"י, שהפיצול עצמו נפסק מן החוט. ולפי"ז אם ננקוט שפי פרשה כשרה – כ"ש פרשה עצמה. תוס'. ועוד כתבו פירוש נוסף, שנפסק הפיצול בריחוק ממקום חיבורו, כנגד חוט השדרה שבין פיצול ראשון לשני – האם דינו כבין פרשה ראשונה או דינו כבשר). ולא נפשטו הבעיות. בעוף – ר' ינאי אמר: עד למטה מן האגפים (אגפים – כנפי העוף). ריש לקיש אמר: עד בין אגפים. (יש גורסים בהיפוך הדעות).

ב. ניטל הכבד לגמרי – טרפה. נשתתיר ממנו כזית – כשרה. ודוקא במקום מרה (ר' זירא) או במקום שהיא חיה (רב אדא בר אהבה. והוא מקום תלייתה כשהיא מעורה ודבוקה תחת הכליות. ל"א: ביותרת הכבד. רש"י). הלכך צריך שיישאר בשני המקומות (רב פפא). היה כזית מתלקט, או כרצועה, או מרודד (=מרוקע, דק) – 'תיקו'.

נשאר ממנו פחות מכזית – מחלוקת. וקיימא לן להצריך כזית. (רב פפא. וכן לעיל מג. וער"ן להלן נד ובחדושי אנשי שם).

(כשהכבד כולו קיים, אבל יבשו (והיינו ניטלו) אחד משני זיתים הללו, במקום מרה או במקום שהיא חיה – טרפה. (שו"ע). חסר משיעור 'כזית' באותן מקומות – רעק"א כתב להכשיר, ובחזו"א (ד, טו) כתב להוכיח מכמה מקומות שפסול. (ולכאורה יש לשמוע כן מלשון הרשב"א המובא בר"ן להלן נו. לענין כבד שהוריק). ואמנם כתב שנוהגים להכשיר באבעבועות מוגלתיות בכבד, אעפ"י שהם במקום מרה ובמקום חיותא. והטעם הוא, שאין חוששים שמא לא נשתתיר כזית. וכ"כ בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א יח, בענין בועות בכבד של תרנגולות).

נדלדל הכבד ומעורה בטרפשים – מותרת.

(א. שיעור כזית נאמר בשור הגדול, ובשאר בהמות – כפי היחס. רשב"א. והיינו בהתאם לגודל הכבד של כל בעל-חיים. אחרונים. ויש חולקים, שאין חילוק בין שור הגדול לבהמה דקה לענין שיעור כזית. עפ"י תבו"ש.

ב. מהרמב"ם (שחיטה ו,ח) משמע שסמפונות הכבד שנוקבו – טרפה. והראב"ד ועוד ראשונים השיגוהו. ע' רשב"א מח: שו"ת הריב"ש קפט).

דף מו

פ. האם הבהמה כשרה או טרפה באחד מן המקרים דלהלן שארעו בריאה?

א. ניקוב וחיסור בקרומי הריאה.

ב. ריאה שבשעת ניפוחה שומעים קול אוושה, כאילו האויר יוצא ממנה.

ג. ריאה שהאדימה, או שיש בה מראות וגוונים משונים.

ד. ריאה שיבשה.

ה. היו בועות בריאה ונמצא נקב באחת מן הבועות.

ו. נמצאת סירכה בין שתי אונות הריאה.

א. נקב בקרומי הריאה – טרפה. ו"א אפילו ניקב העליון לבדו טרפה. וי"א אינה טרפה בנקב העליון לבדו עד שיינקב הקרום התחתון. ואפילו נקלף וניטל כל הקרום העליון – כשרה. (אלא שצריכה בדיקה בנפוחה. ר"ן ורא"ש ע"י בה"ג). ונחלקו רב אחא ורבינא כשניקב התחתון לבדו. והלכה כדברי המיקל, וכדברי רב יוסף.

(ניקבו שני הקרומים, זה שלא כנגד זה – יש מי שכתב שבדקים ע"י נפוחה, אם יוצא הרוח טרפה, ואם לאו – כשרה. ר"ן).

ב. ריאה שמשמיעה קול בשעת ניפוחה – אם יודעים מהיכן בא הקול, בודקים אם יוצא אויר מאותו מקום, ע"י הנחת דבר קל שם, לראות אם הוא מתנדנד בשעת הנפוחה. ואם אין ידוע – בודקים אותה ע"י נפוחתה בתוך מים פושרים; אם אינה מבעבעת, בידוע שאין שם נקב אלא בקרום התחתון בלבד, והעליון מגן, וכשרה כנ"ל.

ג. ריאה שהאדימה – תחילה חילק רבא בין האדימה מקצתה להאדימה כולה. ואולם הסיקו שאין חילוק בדבר. (יש מפרשים שבשניהם כשרה וי"א שפסולה. ויש מחלקים בין אדומה ובין אדומה ביותר. ויש מי שמחלק אם חוזר ללבנינותה בשעה שנופחים בה אם לאו. ע' ראשונים).

ריאה העשויה כקליפות קליפות (רש"י). או שיש בה אבעבועות, מכות וחטטים רבנו גרשום ועוד) או יש בה כתמים שחורים (אף ברובה, ובגוון כחול, אבל שחור כדיו – טרפה. עתוס' וש"ר. וי"א אף במראות הפסולות, וכשהן במקצתה ולא בכלה. ראב"ד, ר"ת), וכן העשויה גוונים גוונים (מאותם גוונים שאינם מטריפים, כגון אדומה או ירוקה) – כשרה.

ד. ריאה שיבשה, אפילו במקצתה – טרפה. ושיעור יבשות כדי שתהא נפרכת בצפורן.

ה. נמצא נקב באחת מן הבועות – טרפה, (כאשר לא מישמשה בו יד הטבח, שאם כן, אנו תולים שניקבה מחמתו. רש"י ועוד). ואין לנקב בועה אחרת כדי להשוותן, לידע אם ארע הנקב קודם השחיטה או לאחריה – שאין הדבר ניכר.

ו. נמצאת סירכא בין שתי אונות – אם כסדרן, כלומר בשתי אונות סמוכות השוכבות זו על זו כדרך – כשרה, שזו מגינה על זו. ואם אינן כסדרן, כגון ששתי החיצונות נדבקו בסירכא ממעל לאמצעית או מתחתיה – טרפה, ואין לה בדיקה. (היתה דעה שסברה שבדיקה מועילה, ודחווה. להלן מה.)
 (סירכא שבין האונא לאומא – מחלוקת הראשונים. ערש"י תוס'. בין הריאה לדופן – ראה להלן מה. סירכא שבין 'עינונתא דורדא' לאחת מן האונות – טרפה. ראשונים.)

דף מז

- פא. א.** מה דינן של שתי בועות בריאה, הסמוכות זו לזו?
ב. כמה אונות יש לה לריאה, היכן מקומן, ומה דינן לענין חיסור, יתור וחילוף?
ג. אלו שינויי מראה וצורה, ושאר חבלות ופגמים שבריאה, מפורטים בסוגיא, ומה דינם?
- א.** אמר רבא: שתי בועות (– שיש בתוכן נוזלים, ואין בכלל זה יבלות קשות (ראשונים). ויש מכשירים בבעות שיש בהן מים זכים. וע' להלן מה; רמ"א לו,ג.) הסמוכות זו לזו – טרפה, (משום נקב, שהוא הגורם לאותן בועות), ואין לה בדיקה.
 בועה אחת שנראית מחולקת – בודקים ע"י ניקוב אם יש מעבר נוזלים מכאן לכאן – אחת היא, וכשרה, ואם לאו – שתיים הן, וטרפה.
 (בועות בשיפולי הריאה (האונות או האומות) – יש אוסרים אעפ"י שנשפכים להדדי. עתוס').
- ב.** אמר רבא: חמש אונות יש לריאה (מלבד שתי ה'אומות' הגדולות); שלש לימין הבהמה ושתיים לשמאלה, (וכשהיא תלויה ורגליה למעלה, והטבח פונה כלפי מעיה – השלש עומדות לימינו והשתים לשמאלו).
 חסרה אחת מהן – פסולה. (וודאי פסולה כשנחסרה אחת מה'אומות' – ע' שבט הלוי ח"ג צט, בנידון עוף שחסר לגמרי צד אחד של הריאה.
 אונה שאין בה סמפונות – אין זה נידון כחסרון אונה, או כסמפונות שנימוקו, וכשרה. אגרות משה יו"ד ח"א יא – בהסבר דברי הגרעק"א.)
 אונה יתירה, הנמצאת בשורה אחת עם שאר האונות – רבא אמר: טרפה. מרימר הורה למעשה להכשירה. (וכן הלכה. רש"י ור"ד.) היתה היתרה באמצע, שלא כסדר חיתוך האונות – אם היא מלתחת, הרי זו 'עינוניתא דוורדא' (כינוי לאונא קטנה במקום ההוא, על שם גוונה) וכשרה. (היתה גדולה הרבה, כשאר האונות – פסולה, שאין זו 'עינוניתא'. תוס'. ואילו מסתימת דברי הרי"ף משמע שכל אונא שהיא מלפנים, אפילו גדולה, ואפילו אינה במקום הרגיל של העינוניתא – כשרה. ר"ן.) ואם על גבה (או על גבי האונות, מלבד האונא הימנית הסמוכה לצואר, שדרכה להתפצל. עפ"י תוס') – אפילו קטנה מאד כעלה של הדס – טרפה. (היתה קטנה מכך, שאפילו בניפוחה אינה כעלה של הדס – כשרה. תוס', רמב"ם, רמב"ן. ויש חולקים.)
 (היו לה שתי אונות כעין 'עינונתא' – מחלוקת הראשונים. חסרו לה מאונות שבימין – יש אומרים שמצרפים את העינוניתא להשלים החסר. (רמב"ם ועוד.) ורש"י חולק. וכן נחלקו ראשונים עתה שלכל הבהמות יש עינוניתא, מה דינה של בהמה שחסרה אונא זו.)
 נתחלפו האונות במיקומן (כגון שלש בשמאל ושתיים בימין) – טרפה.

ג. ריאה הדומה לבקעת – טרפה (רפרם). – יש אומרים: במראה. וי"א שקשה היא כעץ, וי"א שהיא חלקה לגמרי, שאין בה מראה חיתוך כלשהו (עפ"י רש"י ותוס'. וע' ר"ן).

ריאה הנראית ככחל – כשרה. שחורה כדיו – טרפה, (שסימן לקותא הוא). ירוקה – כשרה, ודוקא ירוק ככרתי או כעשבים או שאר מיני ירוק (צהוב), ובלבד שלא תיראה כגוון הכישות או כרכום או כמראה חלמון הביצה. (עפ"י תוס'). אדומה – כשרה. (וע' פרטים נוספים לעיל מו).

ריאה הדומה לכבד – כשרה. לשאר בשר – טרפה. (רוב הראשונים פשוו לענין מראה וגוון. והרא"ה פרש לענין קושי ורכות. ער"ן).

(כתבו ראשונים, שהמראות בריאה נידונות לפי מצבה כאשר היא נפוחה ולא כשהיא מכווצת). אטום בריאה (= בשר אטום שאינו מתנפח ועולה בנפיחת הריאה. עפ"י רש"י) – אם מחמת מוגלה – כשרה. ואם לאו, בודקים ע"י הנחת דבר קל וניפוח (לאחר שנקרע), אם אכן המקום אטום ואין בו מעבר אויר – טרפה. (מחמת לקותא).

קרום שעלה מחמת המכה – אינו קרום, שסופו ליסתר, וטרפה מחמת הנקב.

ריאה שנשפכה כקיתון והקרום שלה קיים, והרי היא חסירה בתוכה – ר' יוחנן ור' חנניה הכשירו (חסרון מבפנים לא שמיה חסרון). ובלבד שהסמפונות קיימים ולא נימוקו (רבא). ואפשר לודא זאת ע"י שפיכת הבשר שנימוח לתוך כלי – אם יש בו שורות לבנות – הרי שהסימפונות נימוחו גם הן.

וכן ריאה שנימוקה מקצתה מבפנים, (ללא שנשפכה כקיתון אלא שנתרוקנה), וקרום שלה קיים, (אפשר אפילו קרום אחד, או שמא דוקא שני הקרומים – ע' זכר יצחק יט, כ) – אפילו החלל מחזיק רביעית הלוג – כשרה. ריאה שניקבה – טרפה. רבי שמעון אומר: עד שתנקב לבית הסימפונות (- לסמפון גדול. מה:). ומודה ר"ש בנקב שיש בו חסרון, שהיא טרפה בכל אופן. (היו חכמים שפסקו כר' שמעון, ואולם מסקנת הגמרא היא שאין הלכה כר"ש. להלן מט.).

דף מח

פב. האם הבהמה נטרפה באחד מן המקרים הבאים?

- א. ניטלה שלפוחיתה (= רחמה); (ניטלה שלפוחית השתן).
- ב. התליע הכבד.
- ג. ריאה הדבוקה לדופן (= למקום הצלעות).
- ד. ריאה שניקבה ודופן סותמתה.
- ה. ריאה שהעלתה צמחים (= אבעבועות מוגלתיות). וכן כליה.
- ו. מחט שנמצאת בריאה.
- ז. נקב בסמפונות הריאה.
- ח. דקין הסובבים שנקבו זה לתוך זה, ולא כלפי חוץ.
- ט. מחט שנמצאת בכבד.

א. ניטלה השלפוחית (= הרחם) – כשרה. (רבי טרפון הורה להטריף, וחזר בו. סנהדרין לג. ויש מי שפוסק בעוף שנטלה שלפוחיתה, שהיא טרפה. ע' להלן נו: ובתוס' בשם ר"ח).

(אבל שלפוחית השתן שניקבה או ניטלה – טרפה. ר"ח, תוס', ועוד. אבל הראב"ן כתב להכשיר, שאין להוסיף על הטרפות. ערא"ש להלן נה:).

ב. התליע הכבד – כשרה. (ואם התליע גם הכזית שליד המרה ובמקום חיותא – יש מצדדים לכאן ולכאן. ער"ן).

ג. ריאה הדבוקה לדופן, בין כולה בין במקצתה ע"י סירכה (ראשונים) – רב נחמן אמר: אין חוששים לה אא"כ קיימת ריעותא בריאה, שעלו צמחים סביבות מקום דיבוקה. מר יהודה בשם אבימי אמר: בכל אופן חוששים לה (וכן הלכה. רש"י והגאונים), וצריכים להפרידה מן הדופן (בסכין שפיה חלש (וערש"ש), שלא ייקרע קרום הריאה בהפרדתו) ולראות, אם יש ריעותא בדופן – תולים הקלקול בו, וכשרה. ורב נחמיה בריה דרב יוסף בדקה בפושרין, לודא שאין בה נקב. (כן פרש"י ותוס' ועוד. אבל הר"ה הר"ן ועוד פרשו שבדיקת רב נחמיה – לקולא, כאשר אין מכה בדופן). לא נמצאת ריעותא בדופן – מחמת ריאה הוא, וטרפה. (וכשיש בה צמחים וגם יש ריעותא בדופן – התוס' והרמב"ן כתבו לאסור והר"ן כתבו להכשיר.

(והנה סיכום שיטות הראשונים (עפ"י הגר"א, כפי שסיכם החזו"א – ד, יא):

ר"ף: כאשר יש מכה בדופן – מועילה בדיקה, אפילו העלתה הריאה צמחים. אין מכה בדופן – טרפה, ואין מועילה בדיקה.

ר"ן: אם יש מכה בדופן – כשרה אפילו העלתה הריאה צמחים, ואין צריך בדיקה. אין מכה בדופן – טריפה, ואין מועילה בדיקה.

ר"ת, רמב"ם, ר"ח: יש מכה בדופן – כשר בלא בדיקה אפילו העלתה צמחים. אין מכה בדופן – כשרה בבדיקה, גם אם העלתה צמחים. נאבד ללא שבדק – אסורה אפילו לא העלתה צמחים.

תוס': העלתה צמחים – אפילו יש מכה בדופן, טריפה ואין מועיל בדיקה. לא העלתה צמחים, ויש מכה בדופן – כשר בבדיקה. (וצ"ע בשנאבד ללא בדיקה, האם הבדיקה אינה אלא חומרא במקום האפשר או שמא היא מעכבת).

רשב"א בשי' רש"י: העיקר תלוי בבדיקה, ואם בדק ולא בצבץ, אפילו העלתה צמחים ואין מכה בדופן – כשרה. נאבד בלא בדיקה, אפילו יש מכה בדופן ולא העלתה צמחים – טרפה.

לדינא, מכשירים במכה בדופן ללא בדיקה, ואפילו העלתה צמחים, (שוו דעת רוב הפוסקים, שר' נחמיה להקל בא). אין מכה בדופן – אין מכשירים אפילו בבדיקה. (כדעת הרי"ף, שזו גם דעת הרמב"ן, והביא כן מתשובת רב האי גאון, וכ"ה דעת הר"ן. ומ"מ נראה שאינו אלא ספק, ומחמירים מספק).

ולפי המנהג המקובל לדין, המובא ברמ"א, שנוהגים במשמוש ומיעוץ הסרכות. ואם נקרע במקום הסירכה – טריפה, הוא הדין גם בסרוכה לדופן ואין מכה בדופן. ואם יש מכה בדופן יש להקל, כשנראים הדברים שהיתה הסירכה עוברת ע"י מיעוץ. עד כאן מהחזו"א. וע"ע בשו"ת אור שמח (לקוט"מ ג), שהמנהג בוילנא (עפ"י התבו"ש וחכמת אדם) להטריף בסרוכה לדופן ויש מכה בדופן. ואולם אנו אין נוהגים כן אלא בודקים במיעוץ ובקליפה. ע"ש. סיכום ובאור נרחב לשיטות הראשונים – ראה גם בשו"ת ישכיל עבדי ח"ד יו"ד ב).

ד. ריאה שניקבה ודופן סותמתה – אם במקום שהם שוכבים וסמוכים בדרך גידולם הטבעי, דהיינו במקום חיתוך האונות – כשרה. (רב נחמן. ואין חולק בדבר. רש"י). ואם יש נקב בדופן באותו מקום – פסולה. ואמר רבינא שאין להכשיר אלא כשהריאה נסבכת ונאחזת בבשר שבין שתי הצלעות ולא בצלעות עצמן. (כפרש"י. והרמב"ם ור"ת חולקים, שאין חילוק בין סיבוך בבשר או בעצם. אלא החילוק הוא בין סמוך וסבוך ובין סמוך ולא סבוך. ובתשובות רב שר שלום גאון כתב להלכה שאין צריך סביך וסריך, אלא כל שסמוכה לדופן – כשרה. וכנראה לדעתו חולקים בדבר רב נחמן ורבינא, ופסק כרב נחמן. ורבנו גרשום כתב שאפילו סרוך וסבוך צריך לבדוק ע"י נפיהה. ובתוס' כתבו 'ועתה נוהגין להטריף כל הסירכות ואין בודקין אותן לא בדופן ולא בפושרין'. וע' אג"מ יו"ד טו – בנידון אונא שנסרכה לדופן שיש בה מכה, ונראה לעינינו שסביך, שהורה להתיר בהפ"מ משום ספק-ספקא).

ה. ריאה שהעלתה צמחים (ואין שם סירכא) – שמואל הכשיר, וכן הורה ר' יהודה בר"ש בשם ר' אבהו בר"ש. ויש שחככו בדבר, משום דברי רב מתנה, שמלאה מוגלה – טרפה. וכן ר' יוחנן לא אמר בה לא התר ולא איסור. וסיפרו שרב נחמן בעברו בשוק, לא מחה ביד המוכרים, אפילו בצמחים גדולים (ומוגלתיים, וכדלהלן נה: וברש"י). וכן ר' אמי ור' אסי לא מחו אפילו בצמחים גדולים ביותר (ר"ן) שכבר נתקשו. (להלכה כשר. ר"ף)

כליה שהעלתה צמחים; מלאים מוגלה – טרפה. מים זכים (צלולים ואינם סרוחים. נה) – כשרה. (ודין הריאה במים שאינם זכים – מחלוקת הראשונים. ערמב"ם (שחיטה ז), ובראשונים להלן נה; שו"ת מהרי"ק לו).

ו. מחט שנמצאת בריאה ובדקונה שאינה נקובה מבחוץ, שאין הרוח יוצאה ממנה – ר' יוחנן ור' אלעזר ור' חנינא, וכן דעת ר' אמי, הכשירו (שיש לתלות שהמחט נכנסה דרך הקנה). רבי שמעון בן לקיש ור' מני בר פטיש ור' שמעון בן אליקים הטריפו. (מחשש נקב בדיקין ובקרום הריאה. והלכה שכשר. רש"י, ר"ף). ואולם אם אין הריאה בשלמותה לפנינו, אף לדעת המכשיר – אסור, שמא היא נקובה בחלקה האחר. נמצאת המחט בסמפון הגדול – אף החכמים שהטריפו לעיל, כאן לא הורו בה איסור, שיותר יש לתלות שנכנסה המחט בקנה. (ולדעת המכשירים, אף בדיקה אינה צריכה. ר"ן). (אין חילוק בכיוון המחט, אם חודדה כלפי הסמפונות או כנגדן. עפ"י תוס').

ז. ניקבו הסמפונות; אם בין סמפון אחד לחברו – טרפה, (שהדופן קשה היא ואינו סותם הנקב), אבל ניקב לאחר מקום הפיצול, לבשר הריאה – כשרה, (לפי שהבשר רך ונכנס לנקב ומגן עליו). (אין חילוק בין סמפון הגדול לשאר סמפונות לענין נקב. שו"ת מהרי"ק לו. ע"ע רמב"ם – שחיטה ז, ג ובנו"כ; שו"ת הריב"ש קפט; תשב"ץ ח"ב קמח).

ח. 'הדורא דכנתא' שנקבו אחד כלפי חברו ולא ניקב החיצון שבהם – כשרה, שחברו מגן עליו.

ט. מחט שנמצאת בכבד – סבר מר בר רב יוסף להטריפה, ואולם רב אשי הסיק שאם הצד העבה של המחט (בעובי שאין בו יכולת לנקב) בולט מן הכבד החוצה, והצד החד בתוך הכבד – ודאי המחט ניקבה את הדיקין ונתחבה לכבד, וטרפה. אבל להפך – אין חוששים לכך, אלא שנכנסה לכבד דרך הסמפונות, והלא הכבד עצמו אינו נפסל בנקב. (כתבו התוס', שהוא הדין כאשר המחט כולה תחובה בכבד, יש חילוק אם הצד העבה כלפי הסמפונות או כנגדן. ויש מי שכתב, דוקא באופן זה חילקו בגמרא, אבל אם חוד המחט בולט החוצה, חוששים שמא ניקב אברים אחרים, הגם שנכנס דרך הקנה. דעה זו מובאת בר"ן). נמצאת בסמפון הגדול שבכבד – נחלקו החכמים, והסיק רבינא להכשיר. (והורה לחייב את החכמים שהטריפוה והאכילוה לכלבים). (מהרמב"ם משמע שסמפונות הכבד שניקבו – טרפה, ושאר ראשונים חולקים).

דף מט

- פג. האם הבהמה או החיה נטרפת במקרים דלהלן? –
א. גרעין של תמרה או של זית נמצא במרה.
ב. נמצא נקב בריאה לאחר משמוש יד הטבח.

ג. תולעת הנמצאת יוצאת מן הריאה, וניקבה.

ד. דקין שנוקבו, והחלב מכסה את הנקב.

ה. ניקבה החלחולת וחלב מכסה את הנקב.

ו. נקב בריאה או בלב, וטרפש הלב מכסה את הנקב.

א. גרעין של תמרה הנמצא במרה – יש לתלות שנדחף דרך סמפונות הכבד, ואין חוששים שניקב את הוושט או את הכרס והדקין, וכשרה.

אבל גרעין של זית – חוששים שמא ניקב, וטרפה. (לרש"י, רק לאותן שיטות המטריפות במחט שנמצאת. והתו' כתבו שאפילו המכשירים שם, אוסרים כאן, מתוך שהגרעין גס, אינו דומה למחט, כי יותר סביר להניח שניקב מאשר לומר שחדר דרך הסמפונות. והר"ן כתב שאפילו במחט, אם נמצא במרה יש לחוש שניקבה המרה, מתוך שעור המרה דק).

ב. נחלקו אמוראים על נקב בריאה, אם יש לתלותו במשמוש יד הטבח (אם ע"י צפורנו כשדחק ידו במיצר החזה, או בסכין, או ע"י תלישה חזקה. עפ"י רש"י). והסיקו הלכה לתלות בטבח, וכשרה.

ג. נחלקו חכמים בתולעת היוצאת מן הריאה, האם חוששים שמא פרשה מחיים וניקבה, או רק לאחר שחיטה, והסיקו להלכה להכשיר.

ד. דקין שנוקבו, והחלב מחפה את הנקב – במקום שיש חלב טהור (מן הכנתא) – הרי הוא סותם את הנקב, שהוא מהודק לדקין. ואולם החלב הטמא (בתחילת הדקין, סמוך לקיבה) – אמר רב: אינו סותם. ורב ששת אמר: אחד זה ואחד זה סותם. וכך גם הורה רבא, ואולם רב פפא נחלק. (ואף רבא חזר בו. וכן הלכה – שחלב טמא אינו סותם. תוס').

אין חילוק בין בהמה לחיה, ואעפ"י שהחיה – חלבה מותר. (וכן החלב שע"ג הכליות ושע"ג הקרב, גם בחיה אינו סותם את הנקב. ואולם חלב טהור שאין כנגדו בבהמה, כגון השומן שמעל הקורקבן בעוף – הורה ר"י להתיר. תוס').

יוצא מן הכלל האמור הוא החלב שבקבה במקום ה'יתר' (– הפנימי), שאע"פ שבני בבל נוהגים בו איסור, הרי הוא סותם – כדברי רב נחמן ללשנא קמא).

ה-ו. החלב הסמוך לחולחולת, וכן טרפש הלב – אינם מהווים סתימה לנקב, וטרפה.

(נחלקו ראשונים האם חלב טהור סותם נקבים שבאבר אחר, או רק את האבר שדבוק בו. ערש"י תוס', רמב"ם וחדושי הר"ן).

דפים מט – נ

פד. א. החלבים שבבהמה, שעל גבי הדקין ושע"ג הקבה – האם הם מותרים או אסורים באכילה?

ב. באלו משקים אין לחוש משום 'גילוי'?

א. החלב שע"ג הדקין נתרבה לאיסור (מהכתוב בקרבנות: ואת כל החלב אשר על הקרב). ודוקא זה שבראש המעי הסמוך לקיבה (כשיעור אמה. ויש מן הגאונים שפרשו ראש המעי שבצד השני. וכתבו הפוסקים שירא שמים יצא ידי שניהם). אבל החלב שבהמשך הדקין המלופפין ('כנתא דהדרא') – מותר.

יש אומרים שלדעת הברייתא הראשונה, לר' ישמעאל לא נאסר חלב שע"ג הדקין, כמדויק מלשון רש"י.
 חלב שע"ג הקבה – לר' עקיבא, וכן אמר ר' ישמעאל בשם אבותיו – מותר, (שלא נתרבה אלא חלב הדומה לחלב שעל הקרב, שהוא תותב, כלומר פרוש ויושב ואינו מהודק). וכן נהגו בו הכהנים (הרגילים באכילת הקבה, וה"ה ישראלים. תוס' התר. ור' ישמעאל אסר.
 ונחלקו בני בבב ובני א"י בדיון חלב הקבה; י"א שנחלקו בחלב שמבפנים, במקום ה'יתר', (ומסירים מעט ממנו מלמעלה, מפני חלב הקרב השוכב עליו, וכל השאר נאכל), אבל זה שמבחוץ, במקום ה'קשת' – אסור לפי כולם, ואפילו רבי עקיבא לא התיר בזה, שהוא בכלל 'תותב'. וי"א שנחלקו בזה שמבחוץ, אם נידון כתותב אם לאו (לפי שהוא מחובר באמצע), אבל זה שמבפנים – מותר, כרע"ק. (וכתב רש"י שלהלכה יש לנקוט כלשנא-קמא ולחומרא. וכ"כ הרא"ש, ש'כל מנהגינו כבני בבב'. ואילו הרי"ף הרמב"ם, הרמב"ן והר"ן פסקו שהחלב שעל ה'יתר מותר.
 ההולך ממקום שנהגו אסור למקום שנהגו התר, כיצד עליו לנהוג – ע' בפסחים נא).

ב. לחכמים, אין לחוש משום גילוי אלא בשלשה משקים: יין מים וחלב. לר' שמעון יש משום גילוי גם בציר בחומץ בשמן בדבש ובמוריים. (שאר משקים – מותרים לכו"ע. עפ"י תוס'). נחלקו רבא ורב פפא האם יש לחוש לדברי ר' שמעון. ואמרו עוד שבציר, כמה אמוראים נהגו בו היתר. מאידך בדבש, דעת ר"ש בר"א כרבי שמעון, לאסור. (וכתב הר"ן שכן קיימא לן להלכה, שהדבש אסור כיון מים וחלב, ושאר משקים מותרים).
 ע"ע בע"ז ל-לא.

דף נ

- פה. א. בני מעיים שניקבו וליחה שבמעיים סותמת את הנקב – האם הבהמה כשרה או טרפה?
 ב. האם מסתמכים על השוואת הנקבים באברים השונים, לקבוע שהנקב נעשה לאחר השחיטה?
 ג. חלחולת שניקבה – מה דינה?
 ד. איזוהי כרס הפנימית שניקובה מטריף?
 ה. איזוהי כרס החיצונית ומה דינה לענין טרפות?

א. רשב"ג אומר: בני מעיים שניקבו והליחה (הדבוקה במעיים) סותמתם – כשרה. והסיקו שאין הלכה כרשב"ג בטרפה.

ב. מקיפים בבני מעיים (רב שימי בר חייא) – כלומר, מנקבים נקב נוסף ומסמיכים אותו לקיים, אם מראה שתי הרקמות וזה, בידוע שלאחר השחיטה ניקב. ואם משמשו בו הרבה ידיים בינתיים, ממשמשים גם בנקב הנוסף, וכך מדמים. (כן עשה רב משרשיא בנו של רבא).
 וכן מקיפים נקב שבריא (ר' יוחנן ור' אלעזר). רבא אמר: דוקא באותה ערוגה (=דופן). אך הסיקו להלכה אפילו מערוגה לערוגה אחרת, אבל לא מגסה לדקה ולהפך. (ר"ח, רי"ף רמב"ם ורשב"א פרוש מבהמה דקה לבהמה גסה, אבל שתיהן גסות או דקות – מקיפים. ולרש"י נראה שאין מקיפים מבהמה לבהמה אלא גסה היינו אומה ודקה – אונא. וכ"פ רבנו גרשום).
 מקיפים בקנה (אביי ורבא). רב פפא אמר: דוקא באותה חוליה. והסיקו הלכתא אפילו מחוליה לחוליה ומבר-חוליה (= מקום דק שבו מתחברים ראשי הטבעות) לבר חוליה, אבל לא מחולה לב"ח ולהפך.

בלב, בקרקבן ובכבד – נחלקו הראשונים אם מקיפים אם לאו. ער"ן ורא"ש. כתב ראב"ן: מקיפים הן בפסוק הן בקרע ובסידוק, מלבד בועות שאמרו חכמים אין מקיפים בהם.

ג. אמר ועירי: חלחולת (= כרכשת) שניקבה, הואיל וירכיים מעמידות אותה, כשרה. והסיק שבמקום הדבוק לירכיים, אפילו ניטל כולו – כשר, והוא שנשתייר בו כדי תפיסה, שהוא כאצבע בשור הגדול (רש"י ור"ג. וע' מ"מ – שחיטה ה, יג; רש"ש לעיל מד. נפש חיה (מרגליות) תרנא, ז). ור"א: שתי אצבעות, ור"א: ארבע. וכ"פ בשו"ע. ע' יו"ד מו, ה).

ד. נחלקו הדעות מהי כרס הפנימית ששנינו שניקובה מטריף במשהו; – סניא דיבי (= 'המעי העיוור'. ר' נתן ור' יהושע בן קרח); איסתומכא (ר' ישמעאל. רש"י: איני יודע מהו. וע' שיטמ"ק; שיחת חולין); מקום צר שבכרס (רב אסי בשם ריו"ח) – ממקום שהכרס הולך מיצר לצד הוושט ע"י דופני החזה, עד סופו (רב אחא בר רב עזא בשם ר' אסי); מקום שאין בו מילת (= מקום חלק שבכרס. ר' יעקב בר נחמני בשם שמואל); טפה בוושט הסמוך לכרס (ר' אבינא בשם גניבא בשם רב. ופרשו לעיל מד). שהוא מקום שמשער בשור הגדול. ור"א: טפה בכרס הסמוך לוושט); כל הכרס כולו – זוהי הכרס הפנימית. (כך אמרו במערבא בשם ר' יוסי בר חנינא); מקום הנפרע (=הנגלה) כשפותחים את הבהמה להוציא המעיין (רבה בר' הונא כפירוש רב אריא). בנהרדעא נהגו כהסבר האחרון, שכל מקום המפרעתא פוסל בנקב משהו, וכל המקומות דלעיל בכלל אותו מקום, מלבד שיטת ר' אבינא בשם רב (טפה בוושט) ושיטת בני מערבא (כל הכרס). (כתב רש"י שלהלכה יש להחמיר בכל הכרס, כבני מערבא. ויש חולקים. ער"ף ורשב"א).

ה. כרס החיצונה – אמרו במערבא בשם ריב"ח – הוא הבשר החופה את רוב הכרס, כלומר כל אותו מקום שכנגד רוב הכרס (שמיעוטה נחבא בצלעות), ואם נקרע שם ברובו – טרפה. (לפי שאר השיטות דלעיל בזהויה הכרס הפנימי, כל השאר שבכרס הריהו נידון ככרס החיצון. עפ"י גמרא ורש"י להלן נב: ושאר ראשונים). ר' יהודה אומר, בין שנקרע רובו, אפילו פחות מטפה, בין שנקרע שם טפה – טרפה. וזהו כשנקרע בקו, אבל בעיגול – אם נקדר ממנו כסלע – טרפה. (ר' אמי, וכ"ד רב נחמן נד: לפהתוס' ור"ג שם). ור' חייא בר אבא אמר: כסלע כשרה, יותר מסלע פסולה. (והוא כשיעור שנכנסים בו שלשה גרעיני תמרה עם סביבותיהן בדוחק או ללא סביבותיהן בריות. רב יוסף) – טרפה. (הלכה כר' יהודה. ר"ף, רמב"ם. ואפשר שר' יהודה לא בא לחלוק אלא לפרש דברי חכמים. ר"ן).

דף נא

- פו. א. בהמה שנמצאה בה מחט בעובי בית הכוסות (וההמסס) – האם היא טרפה?
 ב. הקונה בהמה מחברו ולאחר שחיטה נמצאה בה מחט בעובי בית הכוסות – האם זה מקח-טעות?
 א. מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות – אם המחט בולטת רק בצד הפנימי – כשרה. משני צדדים – טרפה. (ובהמסס – רש"י (מובא בתוס') כתב שאפילו מצד אחד – טרפה, שמה ניקב ועלה שם קרום ואינו ניכר. ורבנו תם חולק, ולזה הסכים הר"ן וכתב התה"ד (קסה) שיש להחמיר להלכה. וע' רמ"א, ש"ך וט"ז – מה, ז; חת"ס יו"ד מח).
 (מחט התחובה בצד החיצון של בית הכוסות, אפילו אינה מעבר לעבר – טרפה, שאפילו אינה תחובה כלל חוששים לנקב בשאר מקומות. תוס').

אם לא נמצא עליה קורט דם – אפילו נקבה מעבר לעבר כשרה, בידוע שלאחר שחיטה נתחבה. ניקבה בצד אחד, ונמצא קורט דם מן הצד השני – טרפה. (בדין קורט דם שאוסר, אם דוקא כשהדם מגיע עד חלל הנקב, או גם אם הוא רק מלמעלה – ע' זכר יצחק יח).

ב. הלוקח בהמה ושחטה ומצא מחט תחובה בעובי בית הכוסות באופן המטריף – אם הוגלד פי המכה, בידוע שהמחט נמצאה שם לפחות שלשה ימים, ואם המקח נעשה בתוך שלשה – הרי זה מקח-טעות. לא הוגלד, ואין ידוע אם היתה שם לפני המקח אם לאו – המוציא מחברו עליו הראיה. (ואם שילם מעות, אין להוציא מן המוכר. רש"י. ותוס' כתבו שאפילו לא שילם עדיין, על הלוקח להוכיח שהיתה שם מחט קודם למקח).

פז. האם חוששים לריסוק אברים ולשאר טרפיות במקרים דלהלן? –

- א. בהמה שקפצה מן הגג.
- ב. בהמה שרגליה האחוריות נסרכות.
- ג. זכרים המנגחים זה את זה.
- ד. גנבים הגונבים אילים ומשליכים אותם מעבר לגדר החצר.
- ה. הכה את ראשה במטה, ובא המטה כלפי זנבה, או להפך, או כלפי אמצע גופה; הכה לרוחב הבהמה על גבה – האם יש חשש שנטרפה?
- ו. עגל שנולד זה עתה ולא שהה מעת לעת.
- ז. הפלת הבהמה בבית המטבחים לצורך שחיטה.
- ח. נפולה ששהתה מעת לעת.
- ט. נפולה שנעמדה אחר נפילתה.
- י. הלכה אחר נפילתה.
- יא. עוף שנחבט על פני המים; נפילה על בד מתוח; על ערימת עצמים קטנים.

א. בהמה שקפצה מן הגג, אפילו אינה מסרכת עצמה להעזר בכתלים – כשרה, לפי שהיא אומדת נפשה שיכולה לקפוץ מאותו גובה ללא שיארע לה נזק. (ואפילו גובה כמה קומות. רמב"ן).

ואפילו לא ראינוה שקפצה, אלא היתה על הגג ואח"כ ראינוה למטה, תולים שקפצה לדעת ואמדה נפשה. (רמב"ן).

ב. הסיקו להלכה שבהמה המסרכת רגליה האחוריות – אין חוששים לפגיעה בחוט השדרה אלא תולים בשגרון (-) מחלה מקומית שאינה מטריפה, לפי שהיא מצויה יותר, וכשרה.

ג. זכרים המנגחים זה את זה – אין חוששים משום ריסוקי אברים, ואעפ"י שהם דואבים. ואולם אם נפלו בהכאתם – ודאי חוששים.

ד. אמרו, שהגנבים המשליכים את הבהמה מעבר לגדר, מקפידים להשליכה באופן שאינה נטרפת, על מתניה, ואולם אם החזירה לבית הבעלים מחמת יראה, ולא מחמת תשובה – ודאי חוששים, שאינם מקפידים על שלמותה.

ה. הכה על ראשה והלכה המכה כלפי הזנב, או להפך – אם המטה אינו קצר מאורך הבהמה – אין חוששים משום ריסקי אברים, אבל אם קצה המטה מגיע לגב – חוששים לפגיעה בחוט. וכן אם יש בו קשרים (= תחילות ענפים וכדו'), חוששים לפגיעת הקשרים בשדרה. (ונחלקו הדעות האם מועילה הליכה לפטור מן הבדיקה, אם לאו. ע"ן).

הכה לרחבה על השדרה – חוששים.

בכל מקום שאמרנו כאן 'אין חוששים' – אף בדיקה אינה צריכה. רמב"ם. וכן נוטה הרמב"ן. ויש חולקים. ע' רמב"ן שם. ובמקום ש'חוששים' – לדעת הרמב"ם מועילה לה בדיקה באבריה, ולדעת הרמב"ן והר"ן אין מועיל.

ו. אמר רב נחמן: בית הרחם (כלומר, לידה דרך הרחם) אין בה משום ריסקי אברים, ומותר בשחיטה ללא שהייה מעת לעת וללא הליכה או עמידה. (ונראה שאין חילוק בין לידת יחיד ללידת תאומים. דעת כהן מב, ב).

ז. אמר רב נחמן: בית מטבחים אין בו משום ריסקי אברים (ואפילו הפילוה מגובה. רש"י), וכן נהג למעשה רב יצחק בר שמואל, שאכל מבהמה שהפילוה בבית המטבחים וגנחה מכאב – לפי שבנפילתה היא נועצת צפרניה בארץ, (כי אין מפילים אותה בפתאומיות אלא מעט מעט. רמב"ן).

ח. נפלה ממקום גבוה (עשרה טפחים. ב"ק נא. ובראשונים) ושהתה מעת לעת – מותרת. (אלא שצריכה בדיקה לאחר שחיטתה, כדלהלן. רש"י נו. ותוס' כאן).

ט. אמר רב יהודה אמר רב: עמדה (מעצמה. ראשונים) – מותרת מיד ואינה צריכה מעת לעת, אבל בדיקה לאחר שחיטה – צריכה. רב ירמיה בר אחא אמר רב: פשטה ידה לעמוד אעפ"י שלא עמדה. ורב חסדא אמר: ניערה לעמוד, (ואעפ"י שלא פשטה ידה). ופסקו הלכה כרב יהודה. (ולא די בפשיטות יד לעמוד אלא עמידה ממש. עפ"י רי"ף תוס' ועוד. ואולם יש שפסקו שפשטה ידה – מועיל. ערא"ש).

(לדעת ריש לקיש (בבב"ב עד), עמדה – צריכה בדיקה מעת לעת, ושאר החכמים חולקים).

הבדיקה – אמימר בשם רב דימי מנהרדעא אמר: כנגד בני מעיים, ומר זוטרא הביא בשם רב פפא: צריכה בדיקה כנגד בית החלל כולו, (בחוט השדרה, בצלעות ובחוליות – משום שבירת צלעות או עקירת חוליות. רש"י. וכן צריך לבדוק ריאה ובני מעיים, שהם כנגד חלל. ר"ן), אבל אין צריך לבדוק בסימנים, שאינם ניוזקים בנפילה. (ואף לא קרום של מוח. ר"ן ורא"ש).

(יש שכתבו שעכשיו אין אנו בקיאים בבדיקה זו. עפ"י בה"ג. ואולם רש"י (נב). חולק, שאין לו לדיין אלא מה שעניו רואות, אלא שיוהר יפה להביא לפניו את כל הטבחים והבקיאים. ובאו"ז (תטו, תכ) כתב שרש"י לא כ"כ אלא לדורו. והרמ"א כתב שנוהגים לאסור ולא לבדוק. וי"א שלדעת השו"ע יש בדיקה גם עתה. וע' במזבא ביב"א ח"ח ג, ה).

י. הלכה אחר נפילתה – אינה צריכה מעת לעת. לרב יהודה אמר רב, אפילו בדיקה אינה צריכה. ורב חייה בר אשי אמר: צריכה בדיקה (כנ"ל). ופסקו שאינה צריכה בדיקה. (וכ"פ רי"ף ושאר פוסקים, שכן דעת רוב החכמים בבבב"ב. ערמב"ן).

רב ירמיה בר אחא אמר רב: עקרה רגלה להלך אע"פ שלא הלכה. (ונחלקו ראשונים להלכה, וכנ"ל לענין פשטה ידה לעמוד).

יא. עוף שנחבט על פני המים, כיון ששט מלא קומתו – דיו, אבל במים זורמים, ושט עם כיוון הזרם – המים הם שהובילוהו ועדיין החשש קיים. מלבד אם הקדים לשוט במהירות יותר משאר קסמים הצפים על פני המים.
נפל על בד מתוח הפרוס באויר – חוששים. אינו מתוח – אין חוששים. היה הבד כפול, אפילו מתוח אין חוששים, לפי שאינו מתוח יפה.
נפל על ערימת עצמים – הכל תלוי בסוג העצמים, כמפורט בגמרא. ונתנו כלל בדבר: כל הדברים המחליקים שאינם נכבשים ומתהדקים להיות כגוש קשה – אין חוששים (ובלבד שלא יהיו חדים).

דף נב

פח. א. עוף שנדבק לרף ופורח עמו ונופל על הקרקע – האם הוא נטרף בכך?
ב. מתי נעשית הבהמה טרפה בשבירת צלעות וחוליות או בעקירתן?
ג. מהו שיעור חביסת גולגולת להעשות טרפה?
ד. נקרע בשר החופה את רוב הכרס – מתי נעשה טרפה?

א. דבוק – רב אשי התיר ואמימר אסר. נחלקו שתי לשונות האם מחלוקתם אמורה בשנדבק בשתי גפיו, אבל באחת – מותר לכו"ע, או להפך, נחלקו באחת, אבל בשתיים – אסור. והסיקו הלכה נדבק בשתיים אסור באחת מותר.

ב. נשברו 12 צלעות, שהן רוב צלעות מ-22 צלעות גדולות שיש בהן מוח – טרפה. ובלבד שנשברו מחציין כלפי שדרה ולא בחצי שלצד החזה.

נעקרה צלע וחוליה עמה, אפילו רק חצי חוליה – טרפה (רב).
עקירת צלע ללא חוליה – לבן זכאי אינה טרפה עד שייעקרו רוב צלעות שבצד אחד, (6 צלעות). ולר' יוחנן – רק ברוב שני צדדים (12). (וסוגיין כר' יוחנן. רי"ף, שו"ת הרשב"א שצו. ולדעת שמואל, כנראה מפרש"י, אפילו צלע אחת שנעקרה מחוליתה והחוליה קיימת – טרפה. והתוס' חולקים).
עקירת חוליה – לב"ה: טרפה בעקירת חוליה אחת. לב"ש: שתי חוליות.
(בהמה שנחסרו צלעות מתחילת ברייתה – כתב בתרומת הדשן (קעז) שאינה טרפה. וע"ע שו"ת הרשב"א שצו).

ג. גולגולת שנחבסה (= נחבטה ונתמעכה) ברובה – טרפה. נסתפק ר' ירמיה אם רוב גובהה (מן העינים ולמעלה. רש"י) או צריך רוב היקפה. 'תיקו'.

ד. לדעת בני מערבא, נקרע רוב בשר החופה את רוב הכרס – טרפה. לשמואל, נסתפק רב אשי שמא אינה נטרפת בקרע ברוב הבשר אלא עד שיינטל רובו. (ולא פשטו את הספק).

דפים נב – נג

פט. באלו מיני בעלי החיים קיים דין 'דרוסה'?

דין דריסה (ללא נקב באברים הפנימיים), משתנה לפי מיני הדורס והנדרס:
 הארי – עושה 'דרוסה' בכל בעלי החיים.
 זאב – ר' יהודה אמר: אין עושה דרוסה אלא בבהמה דקה, אבל לא בבהמה גסה. לפי לשון אחת בגמרא
 לדעת רב, תנא קמא חולק וסובר שעושה 'דרוסה' אפילו בגסה, ודלא כר' בנימין בר יפת בשם ר' אלעא
 (אלעזר) שאמר לא בא ר' יהודה לחלוק אלא לפרש.
 (חיות-טרף אחרות, מזאב ולמעלה – פסק בשו"ע (נז,א) שיש להן דרוסה בדקה אבל לא בגסה. והרמ"א
 כתב לחוש לחומרא לעשות דרוסה אף בגסה).
 חתול ונמיה – במיני צאן הגדולים – אין דין דרוסה. בטלאים ובגדיים – אמרו רב ורב חסדא: 'דרוסה'.
 לפי לשון אחת, דברי רב חסדא אמורים רק כאשר יש אפשרות הצלה לנדרס, שאז מכת הדורס חמורה
 יותר, (וכן במקום שהדורס נזקק להציל עצמו לברוח), וכדעת בריבי – אבל לחכמים אין 'דרוסה'. ולפי
 לשון אחרונה (וכן משמע מסתימת דברי רב), רב חסדא אוסר בכל אופן והיא דעת חכמים, אבל לפי בריבי
 יש חילוק אם יש מצילין אם לאו, כאמור. (בעופות – משמע בגמרא שדינם כגדיים וטלאים. עתוס').
 חולדה – יש לה דרוסה בעופות ולא בגדיים וטלאים. (רב ור"ח).
 שועל – ללשון ראשונה בדברי רב כהנא, אינו עושה 'דרוסה' (אפילו בגדיים וטלאים. תוס'). ול'איכא
 דאמרי' – יש דרוסה לשועל (בגדיים וטלאים. עפ"י תוס'). וכן הלכה, ששועל יש לו דרוסה בודאי. פוסקים.
 ולדעת ראב"ן אין דרוסה לשועל. וע' או"ש שחיטה ה, יא.
 התן (שאקאלן), אם הוא השועל שדברו בו חז"ל – ע' שו"ת דעת כהן, מז).
 נץ – עושה 'דרוסה' בעוף הדק (יונים וצפורים. רש"י במשנה), גם אם הנדרס גדול כמותו, ול'איכא דאמרי:
 אפילו גדול הימנו.
 גס (גז) – עושה 'דרוסה' בעוף הגס. (תרנגולים (גדולים) ואווזים).
 שאר עופות דורסים – יש להם 'דרוסה' כשדרסו עוף קטן מהם. ול'איכא דאמרי' – אף בשכמותם.

דף נג

- צ. א. איזוהי דריסה המטרפת?
 ב. כיצד דין ספק-דרוסה באופנים השונים?
 ג. האם יש בדיקה להכשיר את הדרוסה, וכיצד?
 ד. המסמסה מהו?
- א. אין 'דרוסה' אלא ביד (להוציא רגל) ובצפורן (להוציא שן); אין דרוסה אלא מדעת (להוציא שלא מדעת,
 כגון נפל מן הגג על הבהמה) ומחיים (אבל אם דרס, וטרם שלף צפרנו מן הנדרס חתכו את ידו ולא שלפה
 – אינה טרפה).
 אין דרוסה אלא כנגד בית החלל – להוציא היריכיים ועובי הצואר (אבל בסימנים – יש דרוסה).
- ב. נחלקו רב ושמואל האם חוששים לספק-דרוסה או אין חוששים. ופסק אמימר הלכה: חוששים. (ואפשר
 שאף רב חזר בו – לפרוש אחד שברש"י).
 ומבואר בגמרא שאסור למכרה לנכרי, שמא ימכור לישראל.
 בגמרא מפורשים שני אופנים שבהם נחלקו: א. בשידוע שנכנסה חיה דורסת לאותו מקום, והבע"ח
 משמיעים קול בעתה, ואילו הדורס אין שומעים את קולו (שאיננו ירא מהם). ב. ארי שנכנס בין השוורים
 ונמצאת צפורן בגבו של אחד מהם – האם יש לתלות בדריסה, או כיון שאין מצוי שתינתק צפרנו של

ארי בריא, אפשר נתחבה הצפורן בגבו ע"י חיכוך בכותל. אבל אם רואים סימני צפורן בלבד – חוששים לכו"ע. ואפילו צפורן עצמה, אם היא יבשה – חוששים, לפי שעשויה להישמט. וכן אם מוצאים כמה צפרנים, כסדר שהן מסודרות בכפות הדורס – חוששים לכו"ע. (יש מקום לומר שדוקא בארי התיירו, שיש לתלות יותר שהיה חולה ולכן צפרנו נשמטה (עתוס), לפי שיש בו חולי קבוע. כן צדד בשו"ת דעת כהן, מא) אופני הספקות שלכל הדעות אין חוששים בהם:

ספק נכנס ספק לא נכנס; ספק חתול ספק כלב. וכיו"ב, אווז שנכנס בינות לקנים ויצא כשצוארו מדמם – תולים להקל שנפצע מן הקנים ולא מחתול; הדורס נכנס, שותק וישוב ביניהם; קטע ראשו של אחד מהם (או הרגו בצורה אחרת. פוסקים. קטע ראשם של שנים ויותר – הש"ך כתב לאסור, ויש מפקפקים בדבר. נמצא ראש אחד קטוע ואחד דרוס – מחלוקת הפוסקים אם חוששים שדרס עוד); הדורס ונהדרסים משמיעים קול צעקה (שנראה שמתפחדים זה מזה).

ג. יש בדיקה לדרוסה (ואפילו דרוסה ודאי. תוס', וכ"כ בדעת רש"י, וכ"כ הרא"ש. והרז"ה חולק. וע"ע רש"ש נה. על רד"ה והלכתא). ובדיקתה כנגד בני מעיים, מגבה מכרסה ומצדיה – לראות אם האדים שם הבשר – אסורה, ואם לאו – מותרת. בשם רב אמרו שצריכה בדיקה כנגד החלל כולו, וגם כנגד הסימנים צריכה בדיקה, (להוציא עובי הצואר והירכיים. מרש"י מ' שאין כאן מחלוקת, אבל לפהתוס' (נד). לדעת שמואל א"צ לבדוק כנגד החלל כולו אלא כנגד בני מעיים בלבד), אלא שבסימנים אינה נאסרת רק אם האדימו הם עצמם, או שניקבו במשהו, (ואפילו הקנה שאין נקב אחר פוסל בו אלא בחסרון כאיסר), אבל בבני מעיים – נאסר אף בשאדים הבשר שכנגדם.

(כשראינו דריסה, אין צריך בדיקה אלא כנגד מקום הדריסה, אם האדים שם הבשר. עפ"י תוס'. ויש סוברים שאין מועילה בדיקה בדריסה ודאית).

כתב רש"י שנ"ל שאין בדיקה לדריסת הנץ.

אפשרות נוספת לבדיקה – ע"י שהיית הבע"ח י"ב חדש. ואולם אין עושים כן לכתחילה מחשש תקלה. אבל שיטת רש"י משמע שאין חוששים לתקלה אלא בכמות מרובה של בע"ח, ולא בבודדים. (והתוס' כתבו שחשש תקלה שנוי במחלוקת תנאים. ולתירוץ אחר אפשר שלמסקנא אין לחוש לתקלה. ואולם הרמ"א כתב שהמנהג להחמיר שלא להשהות אפילו אחד, מלבד לזמן מועט, כגון כשמשהה תרנגולות, אפילו הרבה (שפ"ד) לראות אם יטילו ביצים בזמן הקרוב. וע"ע שו"ת הגר"י הרצוג יו"ד יג; יבי"א ח"ח יו"ד ב,יב. ובמקום שמתירים למכור לנכרי, כגון במחלוקת הפוסקים וכדו' – מותר גם להשהות. זכר יצחק ח"ב יז). ע"ע לעיל מג.

ד. הגדרת בשר שנתמסמס – כל שהרופא גורדו כשבא לרפא, עד שמגיע לבשר בריא. ודין המסמסה – רואים כאילו אותו בשר אינו. ואם הוא אבר שנפסל בנטילתו, כמו צומת הגידין או קרום הריאה (ריאה שחסרה) – טרפה.

דף נד

צא. מה דין הבהמה באופנים דלהלן?

א. נמצאת גרגרת שמוטה ושחוטת ואין ידוע אם נשמטה קודם לשחיטה או לאחריה.

ב. קולית הירך שנעקרה ממקומה, (ממקום חיבורה לעצם האליה).

ג. נקב בגרגרת שיש בו חסרון כאיסר.

א. מסרו בשם רב: שמוטה ושחטה (-הגרגרת) - כשרה, שאי אפשר לשמוטה שתיעשה שחטה, כיון שהיא קופצת לאחוריה. ור' יוחנן אמר: ישחוט שחטה נוספת בגרגרת, וישווה החיתוכים, אם מראיהם שוים - יש לומר שהחיתוך הראשון נעשה אחר שנשמטה. (וי"ג שישחוט בהמה אחרת וישווה. ר"ג. ועתוס' בה"ג ורמב"ן כתבו שהלכה כר' יוחנן. וי"ח).

ואם תפש הסימנים בידו כששחט - אמר רב נחמן - אפשר שתשחט אחר שנשמטה. (והרי זו ספק נבלה. רמב"ם. ונחלקו הראשונים אם מועילה הקפה מחיתוך אחר, באופן זה. ע' רמב"ן, רז"ה, רשב"א, מ"מ ג, ז).

ב. קולית הירך שנעקרה ממקומה - רב מתנא אמר: טרפה, וכן סבר ריש לקיש. ואילו ר' יוחנן סובר להכשיר. וכן אמר רבא, אלא שהוסיף שאם נפסק הגיד (המחובר לחור) שבראשו - פסול (ולכו"ע אם נולדה כשהיא שמוטת ירך - אינה טרפה. עפ"י תוס' בכורות מ.).

והסיקו הלכה שאפילו נפסק כשרה אא"כ נרקב. (לפי ששוב אינו יכול לחזור לקדמותו. ומסתבר לפי"ז שאם ניטלה הירך לגמרי - טרפה. ר"ן).

בטור יו"ד (נה) נמצא כתוב שאם נפסק הגיד - טרפה. וכבר תמה הריב"ש (שמ). וע' ב"י, ב"ח, ט"ז ופר"ח שם.

מרש"י משמע שאפילו לא נתעכל אלא הגיד הקטן שבחור - טרפה, ואולם מכמה ראשונים נראה שאינה טרפה עד שיתעכלו כל הגידין או רובם. ונחלקו הפוסקים להלכה. ובשבט הלוי (ה"ב יח) כתב להתיר כל שלא נפסקו הרוב, בפרט שיש להסתפק שמה נולד כך, ללא הגיד הקטן. והביא שכ"כ גם בערוך השלחן, והוסיף:

'ודע דהרבה פעמים קרה דנמצא האסיתא בלי תוך כלל, ואין כאן צורת חור, וראש הבוקא מונחת מן הצד, אעפ"י שמחובר עדיין במיתרים אשר סביבת הבוקא, מ"מ בכי האי גוונא דמלבד חסרון הניב הקטן איכא גם חסרון האסיתא פשיטא דאין לך שמוטה גדולה מזאת וטריפה'.
יש מפרשים 'בוקא דאטמא דשף' היינו מקום חיבור השוק והירך. עפ"י הראב"ד).

ג. ניקבה הגרגרת בכאיסר האיטלקי (שהוא גדול. ר"ג) - טרפה. (וכיון שאין האיסר נראה לנו, יש לילך לחומרא. העטור. וערשב"א ופוסקים לד, ב.).

צב. האם בעלי אומנויות עומדים בשעת עבודתם בפני תלמידי חכמים?

אין בעלי אומנויות חייבים לעמוד, (שבאופן כזה שיש בו חסרון כיס, פטורים מחיוב הידור). ואם עסוקים במלאכת אחרים - אינם רשאים לעמוד, לפי שמפסידים לאחרים. (עפ"י רש"י ותוס' וש"פ. והר"ן צדד לומר שאפילו במלאכת עצמו אינו רשאי, שכיון שהם פטורים מלעמוד, אם יעמוד הוא, ייראו כל השאר כמבזים תלמידי חכמים).

אבל מביאי ביכורים, בעלי האומנויות מכבדים אותם בקימה, (אם מפני שחביבה מצוה בשעתה, אם משום שיש להרגילם לבוא שוב).

דפים נד - נה

צג. א. השיעורים שנקבו חכמים בכל מקום, משיעור מסוים עד שיעור מסוים - האם 'עד' בכלל או אין 'עד' בכלל?

ב. תבל היוצא מן המטה - מהם שיעוריו לענין קבלת טומאה?
ג. שברי כלי חרס הראויים לשימוש - מהם שיעוריהם לענין קבלת טומאה?

א. מסקנת הסוגיא, שכשאמרו חכמים 'עד' – לעולם הולכים לחומרא, פעמים 'עד' בכלל ופעמים אין 'עד' בכלל. (ודוקא במשנה או בברייתא, אבל אלו שאמרו בגמרא – אינם בכלל זה. עפ"י תוס' מו. וכן יש מקומות שיש בהם חומרה לכל צד, ושם אין כלל אחיד בדבר. עתוס' ד"ה כל.)
(ולאו דוקא לענין 'עד', אלא גם לענין השאלה אם למדוד בשוחק או בעצב – הולכים בכל שיעורי חכמים להחמיר, חוץ מכגריס של כתמים.) (והוא הדין לשאר שיעורים בדינים שמדרבנן. רשב"א)

ב. חבל היוצא מן המטה, לאחר שנסתרגה כולה – עד חמשה טפחים, ולא עד בכלל – טהור, שאינו ראוי לכלום. חמשה טפחים ולמעלה מחמשה עד עשרה, ועד בכלל – טמא, לפי שראוי לקשירת הפסחים, זכר לפסח. ובו משלשלים את המטה. ביותר מעשרה – טהור, הואיל ועומד ליקצץ, (והלא חבל כשלעצמו אינו בר קבלת טומאה).

ג. שברי כלי חרס הדקים, שיש להם מעמד ללא סמיכה מדבר אחר – אם הם באים מכלי שהכיל עד לוג, ולוג בכלל – שיעורם לקבלת טומאה כשהם מכילים שמן כדי סיכת קטן. פחות מכן – טהורים. באים מכלי היותר מלוג עד סאה, ועד בכלל – שיעורם בכדי רביעית. מסאה ועד סאתים, ועד בכלל – בחצי לוג. מסאתיים ויותר – בלוג.

(א. בכל השיעורים הללו, אין השברים מקבלים טומאה אלא אם ייחדם לשימוש, אבל ללא יחוד – טהורים.

עפ"י תוס'. ואפשר שלשיטת הרמב"ן והר"ן אין חילוק אם ייחדם אם לאו. ע' בחידושיהם.

ב. מגרסת רש"י משמע שגם כלי חרס דקים כשהם שלמים, נאמרו בהם אותם שיעורים. וכתב הר"ן בחדושיו שאין שיעור לכ"ה, הלכך אין לגרוס 'הן' אלא המדובר רק על שבריהם.

ג. כל שיעורים הנ"ל הם מדברי ר' ישמעאל, אבל ר' עקיבא (במשנת כלים ב,ב) שיער באופן אחר. ובחזו"א (כלים ד) צידד לפרש שלרע"ק אין מדה קבועה אלא הדבר נמסר לחכמים לשער, ורע"ק שיער שם לפי זמנו ומקומו, לפי ערך הכלים ולפי חשיבות השברים. ולפי"ז אין לנו עתה שיעור בדבר אלא יש לחכמי דור דור לשער. ואפשר שכן גם פסק הרמב"ם. 'וצריך עיון').

דף נה

צד. מה דין הבהמה במקרים הבאים?

א. ניטל הטחול, ניקב או נחתך.

ב. לקתה הכליה; כליה שנתקטנה.

ג. ריאה שצמקה / יבשה. ('חרותה').

ד. נקלף עורה ('גלודה').

א. ניטל הטחול – כשרה.

ניקב – רב עוירא אמר רבא: טרפה. ואמרו בשם מורי הטרפות שבא"י, שאין הלכה כרב עוירא. ואולם דוקא כשניקב במקום הדק, למטה, אבל בעוביו למעלה – טרפה. ואם אין הנקב מפולש אלא נשאר כעובי דינר מן הדופן – כשרה.

נחתך מהטחול – לפי אפשרות אחת שהעלו, רב עוירא מודה שאינה טרפה. (וכן נקט בעל העיטור להלכה. ואולם מדברי הרמב"ם נראה שאין חילוק להלכה בין ניקב לנחתך. ער"ן ותורא"ש. וכ"כ הרשב"א כאן ולהלן סח. שיש להחמיר בדאורייתא לפי שלא הוכרע הדבר).

א. הרמב"ם והשו"ע (יו"ד מג,ו) פסקו שאין טרפות בטחול של עוף, ואפילו ניקב כשר. ויש הרבה מחמירים. עש"ך וט"ז שם.

ב. הנודע-ביהודה (קמא יו"ד יז) כתב להקל בנקב בטחול שמתחילת ברייתה, ונמצא הדבר בעגלים בכמה אזורים. ע"ש).

ב. אמר רכיש בר פפא בשם רב: לקתה בכוליה אחת, כגון ע"י מוגלה (רש"י) או מסמוס. (ערי"ף רמב"ן ר"ן ורא"ש) – טרפה. וכן פסקו המורים-בטרפות שבא"י. ואמרו עוד: דוקא בשהגיעה הלקות למקום החריץ, באמצע הכוליה ששם הגידים מעורים.

מים זכים בכליות – כשרה. ודוקא כשהם צלולים ואינם עכורים ואינם סרוחים.

כליה שהתקטנה (מחמת חולי), בבהמה דקה – עד כפול, ובגסה – עד כענבה בינונית.

א. כשהגיע לשיעורים אלו – טרפה. רמב"ם ורמב"ן. ובה"ג כתב שבשיעורים אלו עדיין כשרה.

ב. יש פוסקים (עפ"י הר"ף), שבמוגלה ומים עכורים, אף אם לא הגיע לחריץ – טרפה. ע' בפוסקים יו"ד מד,ב.

ג. בעוף – כתב הרמב"ם, אין לו שיעור למטה. וכן אנו נוקטים להלכה שאין טרפות בכליות של עוף, בין לענין התקטנות בין לענין לקות ושינוי מראה וכו'. עפ"י יו"ד סו"ס"י מד. וע"ע שבט הלוי ח"ב יז.

ד. נקב אינו פוסל בכליה כלל, ואפילו הגיע למקום החריץ. ר"ן ורא"ש. וע' גם במשנה להלן סח. וברש"י, ומשמע בין נקב בין חתך).

ג. חרותה, כלומר ריאה שצמקה ויבשה עד שנהייתה כחריות של דקל – בידי אדם (מחמת בהלה) – טרפה. בידי שמים – כשרה. ר' שמעון בר"א אומר: אף בידי כל הבריות טרפה. ומסרו אופן בדיקה אם בידי שמים או בידי אדם – ע"י השריית הריאות במים חמים / צוננים, מעת לעת. (ודנו הפוסקים אם מועיל או צריך בדיקה באופן הידוע לנו כיצד נחרתה).

א. יש שכתבו שר"ש ב"א מוסיף ואינו חולק. ע' חרושי הר"י מנרבונא; תבו"ש לו; רעק"א.

ב. צמקה מחמת חולי – נראה שדינה כצמקה מחמת פחד בידי שמים. ר"מ קויס).

ד. הגלודה (= שנקלף עורה) – ר' מאיר מכשיר וחכמים פוסלים. וכן העידו אלעזר ספרא ויוחנן בן גודגדא, וכן העידו בשם ר' טרפון, שפסולה. ואמרו שגם ר' מאיר חזר בו. ואם נשתיר בו כסלע – כשרה. ופרש שמואל, סלע שאמרו – כסלע על פני כל השדרה כולה. רבב"ח אמר: בראשי הפרקים שבגופה. ר' אלעזר בן אנטיגנוס משום ר"א בר' ינאי: במקום טיבורו. ניטל העור מכולה מלבד במקומות אלו (ואולי אף ברובם. ע' חזו"א ד,טו) – 'תיקן'. (וספיקא דאורייתא לחומרא. העיטור. והרמב"ם פסק לקולא. ערא"ש וב"י). רב אמר: כל העור כולו מציל בגלודה, חוץ מעור בית הפרסות. ר' יוחנן אמר: אפילו עור בית הפרסות. (מלבד לדעת ר"ש בן יהודה).

(בה"ג פסק כרב, וכתב שריו"ח הודה לו לבסוף). והרי"ף כתב שכיון שלא הוכרעה ההלכה בדבר, הרי זה ספק ויש להחמיר כשמואל, להצריך רוחב סלע על פני כל השדרה. ויש שפסקו להחמיר כדברי כולם, שיישאר עור בכל אותם מקומות. כ"כ הרמב"ם וכן נקט הר"ן לעיקר. והרא"ש פסק להלכה כר' יוחנן).

דף נו

צה. אלו טרפות בעוף ואלו כשרות?

תנח

טרפות שמנו חכמים בבהמה – כנגדן בעוף, (במה ששייך בו, אך יש אברים שיש בהם טרפות בבהמה ואינם קיימים כלל בעוף, כגון המסס ובית הכוסות. כמו כן ישנן טרפות שאינן מפורשות במשנה, שאינם כלולים בכלל הזה).

ויש דברים המטריפים בעוף שלא נמנו בבהמה:

הכתה חולדה (בשניה) על ראש העוף ונקבה בגולגלתו – חוששים לנקב קרום המוח. ויש בדיקה לדבר (כן מוסכם על דעת הכל למסקנא). ונחלקו הדעות כיצד בודקים; –

ע"י הכנסת היד דרך הפה ודחיפת המוח כלפי מעלה (כ"פ רש"י. וער"ף; בית הלוי ח"ב לג), לראות אם מבצבץ ממנו דרך הנקב (ר' יהודה; רב, שמואל, לוי וריש לקיש);

ע"י הכנסת עצם מארך (מסמר, מחט, או גבעול של חטה) דרך הנקב מלמעלה, לראות אם יהגור (לשון רש"י. כלומר: יגיה ויצא, כמו 'ויחגרו ממסגרותם') בקרום. (ר' נחמיה; רב אחא בר יעקב. ור' יוחנן אמר לבדוק ביד או במסמר, והיא דעה שלישית, אבל לר' נחמיה אין לבדוק ביד. עפ"י תוס');

ע"י עיון לאור השמש (רב שיזבי); ע"י חדירת מים לאותו מקום (רב יימר. וערש"י שני אופנים).

עוף של מים, ובכלל זה אווזים דידן (שהם תמיד במים. רש"י) – קרומם רך וחוששים בהם לכל שבר בגולגולת. גם אם אין נקב בקרום.

ניקב הקורקבן (עם כיס שלו, כדלעיל נו);

נפלה לאור ונחמרו בני מעיה, ונשתנה מראיהם אפילו בנקודה אחת (כדין נקב באותם אברים, שדינו במשהו. י"א שדוקא אם המראה עובר מעבר לעבר, שהרי אף נקב אינו מטריף אלא במפולש. ער"ן).

דהיינו: קורקבן לב כבד שנעשו ירוקים, (ככרתי. ראשונים). ואפילו היו אדומים ולאחר ששלקן הוריקו. אבל להפך, אם הוריקו ושלקם והאדימו – כשרים. וי"ג אחרת – ע' רבנו גרשום; רי"ף; ר"ן; העיטור. ואמנם הכבד אינו נפסל אלא בנטילה, ואף כאן בדין היה שאינו מטריף עד שיוריק כולו, אלא שריב"ל הורה שאם הוריק כנגד בני מעיים (במקום חיבורו להם. רשב"א) – טרפה, בידוע שנפלה לאור ונחמרו בני מעיה. (נחלקו הראשונים כשלא ידוע שנפלה לאור, והוריק הכבד). וכן אם האדימו הדקין, שגוונם הטבעי הוא ירוק – טרפה.

דרסה אדם ברגליו, או שטרפה בכותל, או ריצתה בהמה, ומפרכס, ויש לחוש לריסוק אברים – אם שהתה מעת לעת כשרה ע"י בדיקה פנימית (שלא נפסק חוט השדרה).

הכשרים בבהמה – כשרים בעוף.

ניקב הזפק – כשר. רבי אומר: אפילו ניטל. (נסתפקו בדעת ר' סימאי ור' צדוק, אם הורו למעשה כרבי אם לאו. ועלה ב'תיקו'). גגו של זפק – נידון כוושט לפסול בנקב. וממקום שמתחיל להימשך, להיות מיצר והולך (רש"י) – נידון כוושט.

יצאו בני מעיה ולא נקבו – כשרה, ובלבד שלא החזירו בהיפוך ובשינוי ממקומם הטבעי, (כי אז סופם לינקב ולירקב. תוס'). ונחלקו הפוסקים בדקין שנמצאו בפנים מהופכים; הש"ך סמך ע"ד הראב"ה להתיר, והאחרונים נטו להחמיר – וע' דעת כהן' לה).

נשתברו גפיה; נשתברו רגליה – מן הארכובה ולמטה. ואפילו למעלה – אם לא יצאה העצם החוצה; נמרטו כנפיה – כשרה. ר' יהודה אומר: נטלה הנוצה (= השכבה הדקה הסמוכה לבשר) – פסולה. (אם כי רוב הפוסקים נקטו להכשיר, טוב להחמיר לחוש לדעת הפוסקים כר' יהודה. עפ"י רמ"א).

דף נז

צו. מה דין העוף במקרים דלהלן?

א. נשתברו או נחתכו רגליה.

ב. נשתברו גפיה (= כנפיה); נשמטו גפיה.

ג. שמוטת ירך.

ד. ניטלה צומת הגידין.

ה. עוף שנפל מן הגג; נפל לאור.

א. נשתברו רגליה – כשרה. ודוקא מן הארכובה ולמטה, או אפילו למעלה ולא יצאה העצם החוצה, אבל יצאה – טרפה.

ב. נשתברו גפיה – כשרה. (ויש מחמירים בשנשברו סמוך לגוף).

נשמטו (=נחלשו ונעקרו) – רב יהודה אמר רב: טרפה, מחשש ניקוב הריאה. ושמואל ור' יוחנן אמרו: תיבדק (ע"י ניפוח הריאה, לודא שאין האויר יוצא. והלכה כמותם. רי"ף, רמב"ם, רא"ש. יש נוסחאות שאין גורסים 'ר' יוחנן, ולאותן נוסחאות הלכה כרב כנגד שמואל, כן פסקו בעל העיטור ובעל התרומות).

ג. שמוטת ירך – נחלקו החכמים, ולבסוף קבעו הלכה כר' יהושע בן לוי ששמוטת הירך – אסורה. (ומסקנת הגמרא לעיל, דוקא אם נתעכלו הגידין, אבל נפסקו – כשרה. ולרב מתנא (שם) אפילו לא נפסקו, אלא שנעקרה הקולית מעצם האליה – טרפה, ואין הלכה כן. עפ"י רש"י ותוס', רמב"ם ורשב"א. יש סוברים שאפילו לא נעכלו או נפסקו הגידין טרפה. ויש מפרשים שכאן מדובר על ניתוק השוק מן הירך – ע' בראשונים ובשאר מפרשים). אף לדעת המתירים, כתבו התוס' (שלא כפי שנראה לכאורה ממשמעות דברי רש"י), דוקא שקפצה עצם הירך ממקום חיבורה, אבל לא נשמטה לגמרי מן הגוף).

ד. ניטל צומת הגידין – טרפה.

ה. עוף שנפל מן הגג – על הרוב אין אבריו מתרסקים, והוא עומד והולך (ראשונים). ואם לאו – דינו כדין נפולה בבהמה (ונתבאר לעיל), אלא שריאתו אינה צריכה בדיקה, לפי שהיא מוגנת בין הצלעות. והוא הדין נפל לאור – שצריך בדיקה אם נחמרו בני המעיים – הריאה אינה צריכה בדיקה. (י"א שלפי המסקנא בפירוש דברי חזקיה, שוב אין מקור לכך שהריאה א"צ בדיקה. ער"ן).

צו. א. כמה זמן יכולה הטרפה לחיות?

ב. כיצד ניתן להוכיח על ספק-טרפה שאינה טרפה?

א-ב. נחלקו תנאים האם טרפה חיה שלשים יום, והמסופקת שראינה שחיה שלשים יום – הרי זה סימן שלא נטרפה (רבי). או י"ב חדש (ר' שמעון בן אלעזר. וכן אמר רב הונא). וי"א: שתיים ושלש שנים. (אמרו לו' לרבי).

עוד אמרו, הטרפה אינה יולדת, ואם היא יולדת – סימן שאינה טרפה. ואינו מוסכם על כל הדעות. רשב"ג אומר: משבחת והולכת – בידוע שהיא כשרה. מתנוונה והולכת – בידוע שהיא טרפה. רב אחא בר יעקב אומר: טרפה יולדת ומשבחת.

עוד אמרו, גם לדעת החולק וסובר שטרפה היא משבחת (ואם השביחה – אין זה סימן שאיננה טרפה), אינה משבחת באותו דבר שנטרפה בו, (ועל כן תרנגולת שניטלה נוצתה וצמחו לה מחדש והאחרונים גדולים יותר מן הראשונים – מוכח שאיננה טרפה). להלכה הסיקו (נח). שי"ב חדש, או לידה בנקבות, הרי אלו סימן שאינה טרפה. וכן לענין עוף, אם חזרת וטוענת ביצים – הרי זה סימן שאיננה טרפה.

דף נח

- צח. א. מה דינם של וולד טרפה וביצת טרפה, לאכילה ולקרבן?
ב. מהי הנפקותא היוצאת מן הכלל כל בריה שאין בה עצם – אינה מתקיימת י"ב חדש?
ג. חסר ויתר יד או רגל – האם הוא טרפה?
ד. בהמה או עוף שיש להם שני 'סניא דיבי'; שתי יציאות של בני מעיים; כמיין 'קנה' טבעי בין בית הכסות להמסס או לכרס?
ה. בהמה חולה או שאכלה סם המות – האם היא כשרה לאכילה?

א. וולד טרפה שנוצר בבטן אמו לפני שנטרפה – למ"ד עובר ירך אמו – אסור, ולמ"ד עובר לאו ירך אמו – מותר, בין לאכילה בין לקרבן. (נחלקו בדבר ר' אליעזר ור' יהושע, לפי הסבר רבינא. והלכה כר' יהושע שמותר. ואעפ"י שלענינים אחרים נקוט עובר-ירך-אמו, לענין טרפה הדין תלוי בחיות, ולעובר יש חיות בפני עצמה. עפ"י תוס' וש"ר. ולמ"ד טרפה חיה יל"ע אם שייכת סברא זו – ע' בלשון הראשונים ובפמ"ג עט סק"ה). אבל ביצה שנטענה לפני ההיטרפות (אפילו נגמרה במעי התרנגולת. ר"ן; יו"ד פו, ג) – הכל מודים שאסורה, כיון שהיא גוף אחד עם האם. (כן מבואר למסקנה, לחלק בין וולד לביצה, אבל בלשון ראשונה של אמימר, אין חילוק ביניהם).

נטרפה ולבסוף נתעברה / נטענה – להלכה אנו נוקטים שאין מציאות כזו, כי טרפה אינה מתעברת. ולפי רב אחא בר יעקב ורב אחא – אפשרי הדבר, ודין הולד – מחלוקת ר"א ור"י (כהסבר רב אחא. ונחלקו בשאלת 'זה וזה גורם' אם מותר אם לאו). כן הדין בביצה שנוצרה ע"י זכר. אבל ביצה שנוצרה ללא זכר – לכו"ע אסורה, (שגורם אחד יש לה, של איסור. ולפי המסקנא, לעולם הביצה נידונית כגוף אחד, ואין שייך להתירה משום 'זו"ג'. ע' חדושי הר"ן).

ב. תמרים שהתליעו, ולא פרושו התולעים לחוץ, ואין ידוע אם התליעו במחובר ואסורים (משום שרץ הארץ) או בתלוש ומותרים – לאחר י"ב חדש ודאי מותרים.

ג. יתר וחסר ביד – כשרה. ברגל – טרפה, שכל יתר כחסר דמי (רב הונא), וכדין שמוטת ירך בבהמה שאסורה, ואילו שמוטת יד – מותרת.

ד. שני 'סניא דיבי' ('המעי האטום / העיור') – טרפה (רבינא, וכרב הונא). ואם שופכים מזה לזה – מותרת. שני בני מעיים שיוצאים בבהמה; אם משני מקומות – טרפה, ואם ממקום אחד (–סמוכים זל"ז) וכלין עד כאצבע (לדעה אחת פי': שהפיצול אינו מתמשך יותר מרוחב אצבע, אלא מיד חוזרים ומתחברים. עפ"י רש"י, ר"ג ורשב"א. ויש פרושים אחרים בראשונים. לדעה אחרת – מתחברים בסמוך לנקב שהרעי יוצא בו) – כשרה. בעוף – לעולם כשר.

'קנה' טבעי בקרבי הבהמה; בין בית הכוסות להמסס – כשרה, (שכן יש לחיות הבר); בין בית הכוסות לכרס – טרפה, (משום 'יתר' וכאילו ניטל חלק אחד מן המעיים).

ה. בהמה חולה – מותרת. (וראה לעיל לו – בדין המסוכנת). ושאלה סם המות – אם הוא סם מסוכן לאדם – אסורה משום סכנה, אך איננה טרפה. ואם אינו מסוכן לאדם אלא לבהמה – מותרת.

דף נט

צט. א. מהם סימני הבהמות הטהורות?

ב. מהם סימני חיה (לידע שאיננה בהמה, כדי להתיר את חלבה)?

א. בהמה שמעלת גרה ומפרסת פרסה (- שפרסתה סדוקה, וגם שסועה – כלומר חלוקה בצפרנים) – טהורה. כל בהמה שאין לה שיניים למעלה – בידוע שהיא מעלת גרה ומפרסת פרסה, מלבד הגמל שבצעירותו אין לו ניבים (= שתי שיניים עליונות. ל"א: בליטות כעין שיניים), והוא אינו מפריס פרסה. כל בהמה המפרסת פרסה (ושוסעת שסע) – טהורה, מלבד החזיר (שאינו מעלה גרה). כל בהמה מעלת גרה – טהורה, מלבד הגמל השפן והארנבת (והשסועה) האמורים בתורה (שאינם מפריסי פרסה). כל בהמה שבשרה שמתחת לעצם האליה, נקרע שתי וערב – בידוע שהיא טהורה, מלבד הערוד. ואם לאו (שנקרע ערב בלבד או שתי לבד. וערש"י) בידוע שהיא טמאה.

ב. סימני החיה להתיר חלבה נקבעים לפי צורת הקרניים והטלפים. (לפירוש אחד בתוס' די לזהות עפ"י הקרניים או הטלפים. וטלפי חיה שונות משל בהמה, שהן ארוכות וחדות, ואילו של בהמה רחבות. ולפרוש הריב"ם (וכ"כ הר"ן), סימני הקרניים נועדים לודא שהיא חיה ולא בהמה, וסימני הטלפים, שהן פרסות סדוקות – לודא שאיננה טמאה, שאין דבר טמא שיש לו טלפים אלא חזיר, וחזיר אין לו קרניים). סימני הקרניים הם: קרנות מפוצלות (רש"י פרש כמשמעו, שהן מסועפות. ור"ת פרש שהן כפופות בראשן). או לחלופין, כאשר אינן מפוצלות – אם הן כרוכות (= עגולות / עשויות שכבות שכבות) וחדורות (= חדות בקצוות / עגולות) וחרוקות (= מלאות פגימות וחריצים), וחריציהם תכופים ומובלעים זה בזה – חלבן מותר. ואם חסר אחד משלשה אלו – אפשר שהיא בהמה. (השור, קרנותיו אינן חרוקות. העז – אינן כרוכות ואינן חדורות. ויש עז כרכוז, שלדעה אחת הוא מין בהמה ולא חיה, וקרניו חדורות וחרוקות אך אינן כרוכות. ויש גם מין נוסף שקרניו כרוכות וחרוקות ואינן חדורות (תוס'), ולכך צריך שלשתם. אך לדעת המתירים עז כרכוז (רב שמואל ברד"א. וכן שלחו מא"י), אין צורך בסימן 'כרוכות'). יש מין חיה טהורה בעלת קרן אחת, ו'קרש' שמה.

דף ס

ק. האם חייבים על הרכבת שני מיני דשאים שונים זה עם זה?

נסתפקו בגמרא אם חייבים משום כלאים בהרכבת שני מיני דשאים, בדומה לאילנות, אם לאו. (מצד אחד נאמר בהם למינהו ביציאתם, מאידך לא נאמר כן בציווים, כבאילנות). ועלה ב'תיקו'.

(התוס' צדדו בכמה אופנים: הספק אינו אלא בחו"ל, אבל בארץ ודאי אסור הדבר ב'לאו'. עוד אפשר, גם בארץ נסתפקו אליבא דר' אושעיא ולא אליבא דרבנן. עוד כתבו שגם לחכמים משתנה הדבר במינים מסוימים (ע' מנחות טו). עוד צדדו שהספק אינו אלא בבני-נת, שגם הם מוזהרים על הכלאים (ע' סנהדרין נו), אבל ישראל – ודאי חייב).

דפים טא – טב

קא. מהם סימני טהרה בעופות? האם צריך את כל הסימנים להתיר, או די בחלקם? העופות הטמאים המפורשים בכתוב – האם יש בהם מקצת מסימני טהרה?

ארבעה סימני טהרה מנו בעופות: עוף שאינו דורס (רש"י: דורס – אוחו בצפרניו את המאכל כשאוכל. ר"ת: אוכלו מחיים ואינו ממתין שימות); יש לו אצבע יתרה; יש לו זפק; קרקבנו נקלף. כל עוף דורס – בידוע שהוא טמא. (וכתב בספר יראים (קלא), אפילו יש בו שלשה סימני טהרה, אם הוא דורס – הרי הוא בכלל הנשר שאסרה תורה, אלא שנשתנו עליו סדרי בראשית בשאר סימניו. ובחדושי חת"ס כתב לפי"ז שאפילו עוף הידוע כטהור, כגון תורים, אם בזמן מן הזמנים ימצא שטבעו לדרוס – טמא. ובשבט הלוי (ה"ב כט) פקפק בדבר, שאין כוונת היראים אלא על מין שאינו ידוע לנו שהוא טהור, אם ראינוהו דורס הרי זה סימן טומאה, אבל לא במין המוחזק כטהור).

שיטת תנאים נוספות בסימני טומאה וטהרה בעופות – ע' להלן סה.

תני ר' חייא: עוף שיש בו סימן טהרה אחד (בלבד) – טהור. ובלבד שיכיר שאינו שייך למין הפרס או העזניה, שגם בהם נמצא סימן טהרה אחד (רב נחמן). ולאמימר, אין צריך לחוש שמא הוא פרס ועזניה, לפי שאינם נמצאים בישוב. ובלבד שאינו דורס. (להתוס', הוא הסימן האחד. ולרש"י הפירוש הוא שאינו כשר אלא כל זמן שלא ראינוהו שדרס. וע' ר"ג ורמב"ם.

מבואר להלן (סג. לפרש"י, וע"ש בתוס' פירוש אחר), שיש מקומות שהפרס והעזניה מצויים בישוב, ובאותם מקומות אין להתיר עפ"י סימן אחד).

המפורשים בתורה – יש מהם ללא שום סימן טהרה (נשר); יש בעלי סימן אחד (פרס ועזניה. באחד מהם קיים סימן טהרה שאינו בכל שאר העופות הטמאים המפורשים); יש בעל שני סימני טהרה (העורב). ושאר כל העופות המפורשים – בעלי שלשה סימנים (כ"ה לגרסת רש"י והגאונים. ויש גרסאות אחרות, ולשיטתן אין בהם אלא סימן טהרה אחד או שנים. לרבנו תם, י"ט עופות והעורב – אינם דורסים).

א. התוס' צדדו לומר, שיש להתיר כל עוף שקרקבנו נקלף ויש בו סימן טהרה אחד נוסף.

ב. כל שאר העופות שבעולם, מלבד המפורשים בתורה לסוגיהן – טהורים, ואם בקי בכל המינים המפורשים ובשמותיהם, יכול לאכול כל השאר, כדלהלן סג.

ג. למעשה, אין עוף נאכל אלא במסורת, שאין אנו בקיאים בהם ובסימניהם. עפ"י רש"י וש"פ).

דף טב

קב. א. את כל ערב למינו – מהו 'למינו'?

ב. איזוהי צפור האמורה בתורה בטהרת המצורע?

ג. מים ששתו מהם עופות – האם כשרים למי חטאת?

ד. דבר שיש לו שם לווי – האם הוא נכלל בהגדרת אותו דבר שנאמר בתורה באופן סתמי?
ה. עוף שקרקבנו נקלף בסכין ולא ביד, או שאין קרקבנו נקלף אלא לאחר שהניחוהו בחמה ונרפה – האם הוא בכלל 'קרקבנו נקלף' להיות סימן טהרה?
ו. האם שייך מין בעל-חיים שהזכרים שבו אסורים והנקבות מותרות, או להפך?

א. למינו שנאמר בעורב – לר' אליעזר, הוא הזרזיר, וכן סנונית לבנה, שהם רגילים לשכון עם העורב. וחכמים חולקים, לפי שלזרזיר יש זפק והסנונית הלבנה קורקבנה נקלף. אלא למינו כולל עופות אחרים הדומים לעורבים (עפ"י תוס'. ולהלן סג. אמרו שהוא עורב שראשו דומה לשל יונה).
(ור"א סובר שאעפ"י ששונים בסימנים, נחשבים מאותו מין, שלא לחנם הלך הזרזיר אצל העורב. רש"י. או משום שזפק הזרזיר קטן וקורקבן הסנונית אינו נקלף בידיים. עפ"י תוס').
ללשון אחת (בדברי אמימר), מחלוקת ר"א וחכמים בסנונית שכרסה ירוקה, אבל זו שכרסה בהירה – לכו"ע מותרת. ולר"א מחלוקתם בלבנה אבל הירוקה אסורה לכו"ע. ולשתי הלשונות הלכה שזו שכרסה לבנה מותרת, והירוקה – אסורה.
(התוס' האריכו לדון בויהיו של העורב ובסימניו.
הרמב"ם פסק שהזרזיר אסור כעורב, אבל לענין שאר מינים השוכנים עם הטמאים פסק כחכמים ולא כר"א. ע' שו"ת רדב"ז ח"ה אלף תקסה).

ב. אמר רב יהודה: עוף המסרט כשר לטהרת מצורע, והוא 'צפור' שנאמר בתורה. וזו היא סנונית לבנה שנחלקו בה ר"א וחכמים. (וצ"ל שפסק כחכמים שהיא מותרת, כי לאמימר לר"א שפסק כר' אליעזר, סנונית זו אינה כשרה למצורע, שהרי נאמר בצפורי מצורע טהורות. רש"י.
במשנה בנגעים מפורש שצפור של מצורע היא צפור דרוו הדרה בבית כבשדה, והסנונית שאמרו כאן, היא מכלל צפורי דרוו. וע' מהרי"ק קנח; ט"ז ס"ו פב).

ג. מים שעופות שתו מהם – פסולים למי חטאת, לפי שהם קולטים מים בהרטומיהם ומגביהים אותם, ומקצת מן המים חוזר לכלי, (והרי הם כמים שנעשית בהם מלאכה, או פסולים משום שאובים. ע' בראשונים), מלבד היונה, שהיא מוצצת, והמים הבאים לפיה אינם חוזרים. וה'תסיל', אף שהיא מין יונה ומוצצת – כיון שהיא מקיאה למים, פוסלת מפני פליטה זו, (אם משום שהוא כרוק או משום מלאכה הפוסלת במים).

ד. אביי אמר: כל דבר שנשתנה שמו קודם מתן תורה והקפידה תורה עליו להזכירו בשם מסוים (כגון 'אזוב' שהזכירתו תורה בכמה מקומות ולא נשמט לנו המקרא לכתבו בשם לווי) – אינו כשר בו אלא זה שהוא ללא שם לווי. אבל דברים שנשתנו שמם וכינויים לאחר מ"ת – אין להקפיד אם יש להם שם לוואי אם לאו.
רבא אמר, תורים שיש להם שם לוואי, היות ובמקומם הם מכונים בסתם, ללא שם לוואי – כשרים.

ה. עוף שקרקבנו נקלף רק בסכין ואינו נקלף ביד – הרי זה ספק אם הוא בכלל 'קרקבנו נקלף'. אבל אם נקלף ביד, אעפ"י שכל עוד לא הניחו בחמה אינו נקלף – הרי זה סימן טהרה.

ו. אמרו על עוף המכונה 'תרנגולא דאגמא' שהוא אסור, ואילו 'תרנגולתא דימא' – מותרת. ופרשו כאן התוס' שהם שני מינים שונים שנקראים כן, אבל אין חילוק בין זכרים ונקבות באותו המין, שכל היוצא מן הטהור – טהור.

דף סג

קג. א. אלו פרטים מזהים נתפרשו בסוגיא אודות העופות הטמאים הכתובים בתורה?

ב. כמה עופות טמאים יש?

ג. על סמך מה ניתן לאכול עופות בלתי ידועים?

א. שלך – זה השולה דגים מן הים. (והם היו בקיאים בו לידע במה המדובר. והוא עורב המים. עפ"י רש"י).
דוכיפת – שהודו כפות (- כרבלתו עבה ונדמית כנכפלת לתוך הראש וכפותה שם. והוא עוף גדול כתרנגול. רש"י).

תנשמת – באות (הערוך גורס: בואת) שבעופות. (= לשון מיאוס. הוא עוף הצועק בלילה. רש"י. וכן 'תנשמת' בשרצים – באות / בואת שבשרצים).

רחם – זו שרקק. כיון שבאה רחם – באים רחמים, כלומר גשמים באים לעולם. והוא שנמצא על דבר כלשהו ושורק. (ונמסר במסורת שאם יושב על הקרקע ושורק, שלא כדרכו – סימן בשורה הוא לביאת המשיח).

עורב – שחור. את כל ערב למינו – עורב העמקי, הוא חיוור. וכן עורב שראשו דומה לשל יונה. (וע"ע לעיל סב).

החסידה – זו דיה לבנה, והיא עושה חסידות עם חברותיה בחלוקת המזון.

האנפה – זו דיה רגזנית.

הראה – א"ר אבהו: זו איה, ונקרא שמה 'ראה' – שרואה ביותר, עומדת בבבל ורואה נבלה בא"י.

בסוגיא דובר עוד על עופות רבים, זיהוים ודיניהם, בשמות שהיו ידועים להם, ואין אנו בקיאים בהם.

ב. אמר רב חנן בריה דרבא אמר רב: עשרים וארבעה עופות טמאים הם, (עשרים מפורשים בתורה (דאה וראה – אחת הן; איה ודיה – אחת הן. אביי). ועוד ארבעה מלמינה, למינה, למינו, למינהו).

וחולק על ר' אבהו, שלשיטתו דאה וראה איה ודיה – כולן אחת הן).

שאר העופות שבעולם – טהורים הם. אלא שיש עופות רבים הכלולים באותו מין, וכמו שאמר איסי בן יהודה, מאה עופות יש במזרח וכולם מין איה הם. (ויתכן א"כ שרוב העופות שבעולם טמאים. עפ"י תוס').

ג. עוף טהור נאכל במסורת (אם זכור באדם כשר שאכלו, או שמסר לו רבו או צייד חכם שהוא טהור. רש"י).

ונאמן צייד לומר עוף זה התיר לי רבי הצייד, והוא שיוחזק אותו צייד שהוא בקי במינים האלו ובשמותיהם.

דפים סג – סד

קד. א. האם מותר לקנות ביצים מן הנכרי, או שמא יש לחוש משום ביצי נבילה או טרפה או ביצי מין טמא?

ב. האם אפשר להסתמך על סימנים שבביצה לידע אם היא של מין טהור או של מין טמא?

א. לוקחים ביצים מן הנכרי כשאומר שהן של עוף פלוני טהור, ואין חוששים לביצת נבלה או טרפה, שהן מועטות.

אבל אם אינו אומר של עוף פלוני, לא די כשאומר טהור, שאינו מתירא לשקר בכך, כיון שאי אפשר לבדוק, שיכול להישמט ולומר למין אחר נתכוונתי.

(וכתבו התוס' שעכשיו סומכים לקנות מהם ללא אמירה כלל, כיון שרוב ביצים המצויות בינינו – של מינים טהורים הן, וסומכים על הרוב. וכ"כ שאר פוסקים).
 ודוקא כאשר סימני הביצה מסייעים שהן של מין טהור, שראשה אחד כד וראשה אחד חד, והחלבון סביב החלמון, אבל אם הסימנים הפוכים – ודאי של מין טמא היא ואסורה.
 ואין לוקחים מהם ביצים טרופות בקערה – שחוששים שמא מכרן לו ישראל לפי שהן של טרפה. (התוס' פרשו, כיון שמוכר לו באופן זה, שאינו רגיל, מוכחא מילתא שישראל מכרן לו, אבל כשאינן ריעותא – מותר). ואולם ביצים שלמות מותר, לפי שאסור למכור להם ביצי טרפה אלא כשהן טרופות.
 (הרמב"ם (מאכ"א ג, יח-יט) פסק שאין לוקחין מן הנכרי אלא אם מכיר את הביצה ויש לו בה טביעות עין שהיא של מין טהור. וכשאינו מכיר אין לוקחין אלא מצייד ישראל כשאומר מעוף פלוני. ואם הוא מוחזק בנאמנות – אין צריך שיאמר מעוף פלוני. ע"ש בראב"ד ובמ"מ. וכן דעת המחבר בשו"ע פג, ז פו, א. ואולם הרמב"ן סובר שגם נכרי נאמן במילתא דעבידא לאגלווי. וע"ע שו"ת משיב דבר ח"ב סוס"י סג; אחיעזר ח"ג ח, ב).

ב. מסקנת הסוגיא היא שאין להסתמך על סימנים אלו להתיר, לפי שיש ביצי עורב הדומות לשל יונה, (או שאר מינים טמאים הדומים למינים טהורים). ואולם להפך, כאשר הסימנים מורים על מין טמא – ודאי אסורות. ואם החלבון והחלמון מעורבים – בידוע שהיא ביצת השרץ (או הנחש).
 (נחלקו הראשונים ז"ל אם למסקנא סימני ביצי דגים – דאוריתא, וסומכים עליהם לקולא, או דרבנן ולחומרא).

דף סד

- קה. א. ביצה מרוקמת – מה דין אכילתה; בעוף טהור, בעוף טמא, ובשרצים?
 ב. מה דין גיעולי ביצים וביצים מזורות?
 ג. ביצה שנמצא עליה קורט דם – מה דינה?
 ד. ביצת טמאה – האם היא אסורה באכילה מדאוריתא או מדרבנן?

א. ביצה מרוקמת – של עוף טהור – אסורה ולוקין עליה מדרבנן. (לראב"י אסור מדרבנן אפילו אפרוחים שיצאו כל שלא פתחו עיניהם, והסמיכוהו על המקרא וכל השרץ השרץ. לחכמים – מותרים, אבל כל שלא יצאו לאויר העולם, גם לחכמים אסורים מדרבנן, כאמור. הרי"ף פסק כחכמים, ויש פוסקים כר' אליעזר בן יעקב).
 של עוף טמא – אפילו לא ריקמה הביצה – אסורה מן התורה, וכדלהלן.
 של שרצים – אם ריקמה, אסורה מהתורה ולוקה עליה משום שרץ השורץ על הארץ. (אבל לא ריקמה – מותרת, כדין ביצי עוף טהור שלמדנו מן הכתובים את היתרם הגם שהן יוצאות מן החי, וכשם שלענין טומאה אין ביצת השרץ מטמאת אלא בריקום, ה"ה לענין אכילה. עפ"י תוס'. והרמב"ן כתב שללא ריקום אסורה משום היוצא מן החי, אבל אין לוקין עליה אלא בריקום).

ב. גיעולי ביצים מותרות – פרש"י: ביצה טמאה שנתבשלה עם הטהורה – אינה אוסרתה, שאינה נותנת טעם באחרות. והתוס' הביאו פירוש הערוך, שהן ביצים שנפלטו מן התרנגולת ועדיין לא נגמרו. (ולפירוש זה, ביצה אוסרת בבישול בנתינת טעם – ע' להלן צח ובראשונים).
 ביצים המזורות, שאין אפרוח קלוט בהם לעולם – נפש החיה תאכלם, ואעפ"י שישבה עליהן תרנגולת ימים רבים.

ג. נמצא קורט דם במקום הקשר בחלבון – זורק את הדם, (התוס' צדדו אם דם זה אסור מדרבנן או מדאורייתא) ואוכל את השאר. נמצא בחלבון, אפילו רק במקום הקשר – אסורה כולה, שכבר פשט הריקום בכולה. וה"ה אם נתפשט הדם מחוץ למקום קשר החלבון. עפ"י רש"י ותוס'. וכתבו התוס' לפי"ז, שאם אין דם במקום הקשר אלא במקום אחר בביצה – מותר, שאין דם זה תחילת יצירת האפרוח, ואפילו הדם עצמו מותר. ויש אוסרים את הדם עצמו מדרבנן משום מראית העין (ער"ן). שיטת הרי"ף והרמב"ם שר' ירמיה ור' דוסתאי נחלקו בדבר, ולדעת ר' דוסתאי העיקר תלוי אם הדם בחלבון, שזורקו ואוכל השאר, ואם בחלבון – הביצה כולה אסורה).

ד. ביצת טמאה אסורה מן התורה. (בת היענה – זו ביצת טמאה. הרמב"ן צידד שלוקין עליה, ואילו הרמב"ם כתב שאין בה מלקות דאורייתא אלא לוקין מכת מרדות. ואם התחיל אפרוח להתרקם בה – כתב הרמב"ם שלוקין עליה משום אכילת שרץ העוף. והרשב"א צדד שאין לוקין עליה אפילו בשריקמה עד שיצא לאויר העולם, לא משום שרץ הארץ ולא משום שרץ העוף).

דף טה

קו. א. כיצד יש לכתוב בספר התורה 'כדרלעומר'; 'בת היענה'?
ב. מהם סימני הטהרה וסימני הטומאה בעופות, לשיטות התנאים השונות?
א. 'כדר לעומר' היו כותבים בהפסק, כשתי מלים, ובלבד שיהיו בשורה אחת. (ועתה אנו כותבים אותה בתיבה אחת).
'בת היענה' – שתי מלים ואפילו בשתי שורות.

ב. רבן גמליאל אומר, וכן סתם תנא דמתניתין: דורס ואוכל – בידוע שהוא טמא. יש לו אצבע יתרה, וזפק, וקרקבנו נקלף – בידוע שהוא טהור.
ר' אליעזר בר' צדוק אומר: כל שחולק אצבעות רגליו, כאשר עומד על חוט מתוח, שתיים לכאן ושתיים לכאן – טמא. שלש ואחת – טהור. (כלומר, אין זה סימן טומאה. אבל אין להסתמך לטהר על פי סימן זה בלבד. ר"ן).
ר' שמעון בר' אלעזר אומר: כל עוף הקולט מן האויר (דבר מאכל שזורקים לו, קולטו בפיו) ואוכלו ואינו מניחו לארץ קודם – טמא.
אחרים אומרים: שכן עם טמאים – טמא. (לר' אליעזר, אפילו בשאינו נדמה לו לגמרי, כגון זרזיר ועורב. ולחכמים, דוקא כשנדמה. הרמב"ם הביא דברי אחרים, ששכן עם טמאים ונדמה להם – טמא. והטור והשו"ע לא הזכירו זאת. ולענין זרזיר פסק הרמב"ם כר' אליעזר. וע' בשו"ת הרדב"ז ח"ה אלף תקפז).
וע"ע לעיל סא-סב.

דפים טה – טו

קו. א. מהם סימני הטהרה בחגבים?
ב. אלו שמות חגבים ושאר שרצי העוף הזוכרו בסוגיא, לטהרה או לטומאה, ובמה הם מתאפיינים?
ג. כיצד נדרש הכתוב הזה: מכל שרץ העוף ההלך על ארבע אשר לא כרעים ממעל לרגליו... את הארבה למינו ואת הסלעס למינהו ואת החרגל למינהו ואת החגב למינהו?

א. במשנה מפורשים ארבעה סימני טהרה: ארבע רגלים; ארבע כנפים; קרצולים (– הם שתי כרעים ארוכים, סמוך לצוארו ממעל לרגליו, לנתר בהן על הארץ), גם אם אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן; כנפיו חופים את רובו. (אמר רב יהודה אמר רב: רוב ארכו. ואמרי לה: רוב הקפו. אמר רב פפא: הלכך צריך שיחפה את רוב ארכו ורוב היקפו).

ר' יוסי אומר: ושמו חגב. (ריב"ם פרש שר' יוסי לפרש בא ולא לחלוק, וגם תנא קמא מודה לכך. וכן פסק הרמב"ם, שאין כשר אלא אם שמו 'חגב'. וכ"פ הרשב"א. ואולם הרמב"ן כתב שמסתבר שלדעת תנא קמא אין צריך שיהא שמו 'חגב'. וכתבו ראשונים שכן נראה מסתימת דברי הרי"ף).
וזהו כשיטת תנא דבי ר' ישמעאל, אבל לתנא דבי רב (– ברייתא סתמית בתו"כ) ישנה הגבלה נוספת על הסימנים האמורים: שאין ראשו ארוך, כמו כל אותם המפורשים בכתוב. (ואולי לשיטה זו אין כשר אלא המפורשים בכתוב ועוד ארבעה מינים הדומים להם, מין נוסף לכל מין, ותו לא. עפ"י תוס').
(הרמב"ם פסק להתיר ראשו ארוך, כתנא דבי ר' ישמעאל. וכן כתבו התוס' והרשב"א והר"ן. ואולם הרמב"ן צדד שלמעשה יש לחוש שמא הלכה כתנא דבי רב, שהיא שגורה בפי כל. ובסוף דבריו כתב שמסתברים דברי הרמב"ם).

ב. זחל / אסקרין – מין חגב שמגדל כרעים לאחר זמן – טהור.

ארבה / גובאי – אין לו גבחת (=ראש מרוט) ולא זנב. מפורש בכתוב שמותר.

צפורת הכרמים – דומה לארבה, ומותר. (יש עוד מין הנקרא 'צפורת הכרמים' – והוא עוף טמא. ע' 'תוספתא עתיקתא' עמ' יג; מאירי שבת ז: ובפירוש הרע"ב ותפא"י שם; מגדים חדשים שם).

סלעם / רשון (ויש מקומות שנקרא ניפול) – יש לו גבחת ואין לו זנב, והתירו מפורש בתורה.

יוחנא ירושלמית; אוכשף – מיני סלעם, ומותרים גם הם.

חרגול / ניפול (ויש מקומות שנקרא רשון) – יש לו גבחת ויש לו זנב, והתירו מפורש בתורה.

ערצוביא – מין חרגול. וכן הכרספת והשחלנית, (ואפשר שאחת מהן היא הערצוביא, וכינויים שונים לה. רש"י) – מותרים.

חגב / גדיין (נדיין) / (שושיפא. עתוס') – ראשו ארוך; מפורש היתרו. וכן הרזבנית – מין חגב, ומותרת.
צרצור – יש לו ארבעת סימני טהרה ואעפ"כ הוא טמא, שאין שמו 'חגב', שלא ככל המנויים לעיל. (לפי דעת הסוברים שתנא קמא דמתניתין אינו מצריך שיהא שמו 'חגב', יהא הצרצור מותר. וע' רמב"ן ורשב"א.)
(כתב הט"ז, שעכשיו אין נוהגים באכילת חגבים, שאין לנו מסורת עליהם. ואולם יש עדות שנהגו באכילתם עפ"י מסורת אבותיהם).

ג. אשר לא (וקרינו: לו) כרעים – אעפ"י שאין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן.

אשר לא כרעים... את הארבה למינו ואת הסלעם למינהו ואת החרגול למינהו ואת החגב למינהו – לתנא דבי רב, דורשים בכלל ופרט, ואין בכלל אלא מה שבפרט, אלא שנתרבה מלמינו... למינהו ארבע מינים שדומים לפרטים האמורים.

לתנא דבי ר' ישמעאל, דורשים ב'כלל ופרט וכלל' (ואעפ"י שהכלל הראשון אשר לא כרעים אינו דומה לכלל האחרון – למינו) – לכלל כעין הפרט, כלומר, מי שיש לו ארבע סימנים. וסלעם אינו נצרך לגופו, כי יכול להילמד בבנין אב מארבה וחרגול (שמהם יש לשמוע שאין הגבחת והזנב שייכים לטהור או לטמא), ובא לרבות מינים שראשם ארוך, שטהורים. (ולמינהו שנאמר בסלעם, לרבות אלו שראשם ארוך ואינם מין סלעם אלא משאר מינים. או נכתב כדי שלא נאמר ש'סלעם' בא לאסור מינו. תוס'). חגב – ללמד שצריך שיהא שמו חגב. למינהו – עד שיהא בו כל הסימנים הללו, (שלא נרבה מיתור 'סלעם' שאין צריך את ארבעה הסימנים).

דף סו

קח. א. מהם סימני טהרה שבדגים?

ב. קשקשת העתידה להיגדל או לנשור – האם היא מהוה סימן טהרה?

ג. האוכל דגים טמאים – על אלו איסורים הוא עובר?

א. סימני טהרה בדגים מפורשים בכתוב: סנפיר וקשקשת. וקים להו לחכמים שכל שיש לו קשקשת יש לו גם סנפיר. ואם כן די לסמוך על הקשקשת בלבד, אבל סנפיר לבדו – אינו מהוה ראייה להימצאות הקשקשת. (ונכתבו שניהם בתורה, כדי להוציא מכלל טעות, שלא נפרש 'קשקשת' היינו הסנפירים, ואעפ"י שכבר ידענו ממקום אחר מהי הקשקשת – יגדיל תורה ויאדיר).

ר' יהודה מצריך שני קשקשים. (ואין הלכה כר' יהודה. רמב"ן. ע"ש. יש שכתבו עפ"י התוספתא, שצריך שתהא לפחות קשקשת אחת תחת לחיו ואחת תחת זנבו ואחת תחת סנפיריו. ע' בראשונים).

סימנים נוספים לדגים – ע' בע"ז מ.

ב. אין לו עכשיו קשקשת ועתיד לגדל לאחר זמן (כגון הסולתנית והעפיאן) – מותר.

יש לו עכשיו סנפיר וקשקשת, ועתיד להשירן בשעה שעולה מן המים (כגון אקונס, אפונס, כסתפיאס, אכספטיאס, אטונס) – מותר.

ג. האוכל דגים טמאים עובר בלאו (מבשרם לא תאכלו) ובעשה (אתם תאכלו. ולא הבא מכלל עשה – עשה).

(י"א שאם אין הקשקשת מתקלפת ביד או בכלי, אין זו קשקשת. ויש חולקים – ע' רמב"ן בפירוש התורה; רמ"א י"ד פג, א; נוב"י י"ד כח; תוס' רעק"א וחת"ס).

דפים סו – סז

קט. שרץ המים – מה דינו באכילה?

שרץ המים הגדל בכלים, בשיחין ובבורות (ולא פרש מתוכם, כדלהלן) – מותר. אבל בימים ובנחלים ובדומה להם, 'חריצין' (ארוכים וצרים) ו'נעיצין' (רחבים, כגון אותם שעושים לביברי דגים) – אסור, לפי שאין לו סנפיר וקשקשת. (ולמדו זאת מ... מכל אשר במים... במים, בימים ובנחלים... – הטל פרט בין שני הכללים ודונם בכלל ופרט וכלל. ולתנדר"י, בריבוי מיעוט וריבוי – רק בדומה ל'ימים ונחלים' צריך סנפיר וקשקשת להתירו. ומתאכלו למדים לרבות גם בורות להתר, ככלים, ומצמצמים את ה'כעין הפרט' למים נובעים ונחלים).

(חריצים ונעיצים שאינם נובעים אלא שאין המים עצורים בהם כבורות – לרש"י, דינם כבורות וכלים. ולתוס' – תלוי במחלוקת, לתנא דבי רב הדורש בכללי ופרטי, דינם כבורות. ולתנדר"י הדורש בריבוי ומיעוטי, דינם כימים ונחלים. וכ"כ הרשב"א בתשובה (ח"ג שמד), אבל בחידושו כאן תמה על שיטה זו. וע"ע בט"ז שכתב לחלק בין חריצין ונעיצין ונחלים או עומדים. אך אין זו ההבנה הפשוטה בפוסקים. ע' שבת הלוי ח"ז כג, ב).

דף סז

- ק. א. שרץ המים שבבורות ובכלים שהתירתו תורה – מה דינו כשפרש מן המים וחזר?
 ב. תולעים שבפירות – האם הם אסורים באכילה?
 ג. המסנן שכר תמרים שיש בו תולעים – האם הם אסורים משום 'שרץ הארץ'?
 ד. תולעים הנמצאים באברים הפנימיים של הבהמה או הדג – מה דינם באכילה? ומה דין תולעים הנמצאים בין העור לבשר?
 ה. אלו שרצים נתרבו לאיסור משום 'שרץ הארץ'?
 ו. לזיתן – האם הוא טהור אם לאו?

א. שרץ המים הגדל בבורות או בכלים, ופרש לדופן הבור / הכלי הפנימית – לא נאסר, כי זהו מקום גידולו וכך דרכו תמיד. אבל אם פרש לשפת הבור או לדפנות החיצונות של הכלי – נאסר משום 'שרץ הארץ'.

ב. פירות וקטניות שהתליעו כשהם תלושים; אם התולע גדל מבפנים – לא נאסר. ואם התליעו כשהם מחוברים – שמואל אסר משום השרץ השרץ על הארץ. (ושיטת רש"י ותוס' ורא"ש, שאין איסור אלא אם רחש ונע בתוך הפרי, ואולם כמה ראשונים חולקים בדבר. ער"ן ועוד). ואמרו בגמרא לדייק מדברי הברייתא שלא כשמואל, (וע' רמב"ן שפרש אחרת) אלא אפילו התליעה במחובר – מותר. (ונחלקו הראשונים אם הלכה כשמואל (שאלתות, בה"ג, רי"ף, רמב"ם, רמב"ן, רשב"א) אם לאו. רבנו תם, רבנו נתנאל, ריב"א).

ואולם אם התליע האילן עצמו – הכל מודים שאסור משום 'שרץ הארץ'. (כל השרץ השרץ על הארץ – לרבות).

פרשה התולעת חוץ לפרי – נאסרה לעולם. פרשה ומתה (פרש"י: מיד אחר פרישתה מן הפרי, טרם הספיקה לרחוש על הארץ, מתה. וי"ג 'פרשה מתה' – כלומר, פרשה מן הפרי כשהיא מתה); פרשה מקצתה; פרשה לאויר העולם וטרם הגיעה לארץ נקלטה בפיו. (ויש פרושים אחרים); פרשה לגג תמרה; לגג גרענתה; פרשה מתמרה לתמרה – כל אלו ספקות שעלו ב'תיקו'. (וכל תיקו דאיסורא לחומרא. רי"ף).

ג. אמרו שאין לסנן (במסננת מרווחת, כגון קסמים וקשים) שכר תמרים בלילה, שמא פרשה תולעת על אחד הקסמים, ולא ראה, ונאסרה, ושוב נפלה לשכר. (אבל ביום, הלא רואה אם פרשה תולעת ונפלה, אם לאו. יש מי שכתב שלא אסרו אלא לכתחילה, אבל בדיעבד אין חוששים שפרש למסננת ונפל שוב. איסור והתר – הובא בב"ח פד. וע"ע חו"א יד-א סק"ג).

ד. תולעים שנמצאו בכבד או בריאה (ורבנו גרשום פרש: תולעי הראש) – נחלקו בגמרא אם יש לחוש שנכנסו מבחוץ, או שמא גדלו מתוכה. והסיקו להלכה לאיסור, שמא נכנסו מבחוץ דרך האף והקנה. (ר"ח, תוס', רמב"ן ורו"ה פרשו, דלא כרש"י, שהמחלוקת אמורה בדגים, אבל בבהמה – לכו"ע אסור, כי גם אם גדלו ממנה, אין להם התר מפני שהבהמה וכל אשר בה טעון שחיטה).

תולעים הנמצאים בין הבשר לעור – ודאי גדלו מבפנים, ומותרים. במה דברים אמורים – בדגים, שאינם טעונים שחיטה, אבל בבהמה (וה"ה בעוף. מנ"ח קסג) אסור, שהרי אין לבהמה התר אלא בשחיטה, ואלו שאין מועילה להם שחיטה – לא הותרו. (יש שכתבו שאסורים משום אבר מן החי. ובבהמה טמאה – משום איסור בהמה טמאה. ע' מנ"ח שם).

ה. מלבד השרץ הרוחש על הארץ, נאסר הנחש (הולך על גחון). וכן השלשול והדומה לו (כל הולך...). העקרב (הולך על ארבע), החיפושית והדומה לה. (כל הולך על ארבע). הנדל (מרבח רגלים) והדומה, והדומה לדומה (עד כל מרבח רגלים).

ו. לויתן – דג טהור הוא, שיש לו סנפיר וקשקשת.

פרק רביעי; דף סח

קיא. א. עובר שנמצא במעי אמו בזמן שחיטתה – מה דינו כאשר כולו בפנים? כאשר ידו בחוץ בזמן השחיטה?

ב. כאשר היתה ידו בחוץ וחזרה קודם השחיטה?

ג. מה הדין כאשר יצא ראשו, באופנים דלעיל?

ג. החותך מן העובר שבמעי אמו, או מאחד מאברי הבהמה הפנימיים (בענין שלא נעשית טרפה), ונשאר

החלקים החתוכים בתוכה – האם הם מותרים בשחיטתה? ומה דין אברים חתוכים לענין טומאה?

ד. בן של פרה שפרסותיו קלוטות ולא סדוקות – מה דינו באכילה? ומה הדין כאשר הוא קלוט במעי אמו

בזמן שחיטתה?

ה. אלו דברים שיצאו חוץ למחיצתן וחזרו – מותרים, ואלו אסורים?

ו. לידה לסירוגין, כגון שיצאו אברים וחזרו או שנחתכו בחוץ, ושוב יצאו אברים נוספים וחזרו או נחתכו, עד

שהושלם רוב – האם נחשבת זאת ללידה?

א. עובר שבמעי אמו ניתר בשחיטתה (בהמה... בבהמה – אתה תאכלו. ט.ו). היה אבר אחד בחוץ – אותו

אבר לא הותר בשחיטת האם. (היה רובו של אבר בחוץ – לדעה אחת 'יש לידה לאברים' וכאילו נולד

האבר כולו ונאסר). וגם מקום החתך שעל שפת הרחם, לא הותר (לפי שאינו בתוך הבהמה).

יצא אבר (או רובו – אליבא דבני מערבא) וחזר קודם השחיטה – לדעת רב יהודה בשם רב ושמואל, אותו

אבר אסור (ובשר בשדה טרפה – כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאסר לעולם, כטרפה). ולגרסת בני

מערבא – אפילו לא יצא אלא רובו של אבר – אסור. ועולא בשם ר' יוחנן אמר: אותו אבר מותר. (הוציא

הכתוב חטאת שיצתה וחזרה לאיסור – לומר ששאר בשר שיצא וחזר, מותר). והשיבו על שיטה זו מחמת

הברייתא. (הלכך הלכה כרב. ר"ף).

אף לדעת רב ושמואל, מקום החתך – מותר. (לפי שלא יצא החוצה, ועתה הוא בתוכה. ובברייתא נדרש

מפרסות האמור בענין בהמה בבהמה, לומר שהחזיר פרסה מותר).

ר' מאיר (עד) סובר שעובר בן תשעה חי במעי אמו אינו ניתר בשחיטתה, ואם הוציא אבר – לא נפסל

משום 'יוצא' אלא יש לו תקנה בשחיטה.

ב. הוציא עובר הבהמה את ראשו (ואפילו רוב ראשו. ע' נדה כח. תמורה כד:) – הרי הוא כילוד, וגם אם חזר,

לא ניתר בשחיטת האם.

ג. החותך מעובר שבמעייה, והניח החתיכה בתוכה – מותר באכילה. חתך מן הטחול ומן הכליות (שאינה

נעשית טרפה באותם אברים) – החתיכות אסורות.